

DZIENNIK URZĘDOWY

KOMISJI NADZORU FINANSOWEGO

Warszawa, dnia 28 kwietnia 2017 r.

Poz. 7

UCHWAŁA NR 141/2017 KOMISJI NADZORU FINANSOWEGO

z dnia 25 kwietnia 2017 r.

w sprawie wydania Rekomendacji H dotyczącej systemu kontroli wewnętrznej w bankach

Na podstawie art. 137 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (Dz. U. z 2016 r. poz. 1988, 1997 i 2260 oraz z 2017 r. poz. 85, 724, 768 i 791) i art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym (Dz. U. z 2017 r. poz. 196, 724, 791 i 819) uchwala się, co następuje:

§ 1. Wydaje się Rekomendację H dotyczącą systemu kontroli wewnętrznej w bankach, stanowiącą załącznik do uchwały.

§ 2. Komisja Nadzoru Finansowego oczekuje, że rekomendacja, o której mowa w § 1, zostanie wprowadzona do dnia 31 grudnia 2017 r.

§ 3. Traci moc uchwała Nr 180/2011 Komisji Nadzoru Finansowego z dnia 19 lipca 2011 r. w sprawie wydania Rekomendacji H dotyczącej systemu kontroli wewnętrznej w bankach (Dz. Urz. KNF poz. 40).

§ 4. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Komisji Nadzoru Finansowego.

§ 5. Uchwała wchodzi w życie z dniem następującym po dniu ogłoszenia.

Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego: *Marek Chrzanowski*

Załącznik do uchwały Nr 141/2017
Komisji Nadzoru Finansowego
z dnia 25 kwietnia 2017 r.

Komisja Nadzoru Finansowego

Rekomendacja H

dotycząca systemu kontroli wewnętrznej w bankach

Warszawa, kwiecień 2017 r.

WSTĘP

Niniejsza Rekomendacja jest wydana na podstawie art. 137 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – *Prawo bankowe* (Dz. U. z 2016 r. poz. 1988 ze zm.) i art. 11 ust. 1 oraz art. 67 ust. 2 ustawy z dnia 21 lipca 2006 r. *o nadzorze nad rynkiem finansowym* (Dz. U. z 2017 r. poz. 196 z późn. zm.) i stanowi nową Rekomendację H Komisji Nadzoru Finansowego (dalej: KNF) *dotyczącą systemu kontroli wewnętrznej w bankach* (dalej: Rekomendacja)¹.

Zmiana Rekomendacji ma na celu zapewnienie spójności oczekiwań KNF, w odniesieniu do dobrych praktyk w zakresie systemu kontroli wewnętrznej w bankach, ze zmienionymi przepisami prawa oraz obowiązującymi standardami rynkowymi.

Niniejsza Rekomendacja stanowi zbiór dobrych praktyk w zakresie systemu kontroli wewnętrznej, które przedstawiają oczekiwania KNF wobec banków w zakresie postępowania zgodnego z przepisami dotyczącymi zasad funkcjonowania systemu kontroli wewnętrznej w banku, określonych w ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. – *Prawo bankowe* i ustawie z dnia 7 grudnia 2000 r. *o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających* (Dz. U. z 2016 r. poz. 1826) oraz rozporządzeniu Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 6 marca 2017 r. *w sprawie systemu zarządzania ryzykiem i systemu kontroli wewnętrznej, polityki wynagrodzeń oraz szczegółowego sposobu szacowania kapitału wewnętrznego* (dalej: rozporządzenie).

W Rekomendacji uwzględniono również krajowe standardy odnoszące się do zagadnień związanych z systemem kontroli wewnętrznej, w tym m.in. *Zasady Ładu Korporacyjnego dla instytucji nadzorowanych*, wydane przez KNF w dniu 22 lipca 2014 r. oraz opracowany przez KNF projekt Rekomendacji *Z dotyczącej zasad ładu wewnętrznego w bankach*, jak również standardy wydawane przez inne instytucje (nadzorcze i branżowe), w tym:

- Wytyczne Europejskiego Urzędu Nadzoru Bankowego (European Banking Authority; EBA) z września 2011 r., *w sprawie zarządzania wewnętrznego (Guidelines on Internal Governance, GL44)*;
- Wytyczne Bazylejskiego Komitetu ds. Nadzoru Bankowego (Basel Committee on Banking Supervision; BCBS): (a) *Corporate governance principles for banks* z lipca 2015 r., (b) *The internal audit function in banks* z czerwca 2012 r., (c) *Compliance and the compliance function in banks* z kwietnia 2005 r.;
- *Międzynarodowe standardy praktyki zawodowej audytu wewnętrznego* wydane przez Instytut Audytorów Wewnętrznych (The Institute of Internal Auditors; IIA) z 2016 r.;
- *Dobre Praktyki Spółek Notowanych na GPW 2016*, przyjęte dnia 13 października 2015 r. przez Giełdę Papierów Wartościowych w Warszawie;
- Wytyczne Komitetu Organizacji Sponsorujących Komisję Treadway (The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission; COSO) *Internal Control — Integrated Framework* z 2013 r.

Uwzględniając istotne zmiany, jakie nastąpiły w otoczeniu regulacyjnym od ostatniej zmiany Rekomendacji w 2011 r. (tj. wskazane powyżej zmiany polskich przepisów prawa i rekomendowanych standardów,

¹ Pierwsza Rekomendacja H *dotycząca kontroli wewnętrznej w banku* została opracowana w 1999 r. i zaktualizowana w 2002 r. przez Generalny Inspektorat Nadzoru Bankowego.

jak i rozwiązań międzynarodowych, w tym zwłaszcza europejskich), niniejsza Rekomendacja opiera się na następujących założeniach:

1. Oparcie systemu kontroli wewnętrznej na anglosaskiej koncepcji *internal control system*, tj. zbiorze mechanizmów kontrolnych zapewniających osiągnięcie ustawowo określonych celów systemu kontroli wewnętrznej (tj. skuteczności i efektywności działania banku, wiarygodności sprawozdawczości finansowej, przestrzegania zasad zarządzania ryzykiem w banku, zgodności działania banku z przepisami prawa, regulacjami wewnętrznymi i standardami rynkowymi).
2. Postrzeganie systemu kontroli wewnętrznej jako odrębnego systemu od systemu zarządzania ryzykiem poprzez rozróżnienie tych dwóch systemów (zgodnie z ustawą z dnia 29 sierpnia 1997 r. – *Prawo bankowe*), wraz z odrębnymi mechanizmami kontroli wewnętrznej (mechanizmami kontrolnymi) i mechanizmami kontroli ryzyka.
3. Usytuowanie komórki do spraw zgodności w systemie kontroli wewnętrznej oraz traktowaniu jej jako kluczowego (obok funkcji kontroli) elementu zapewniania zgodności w banku (tj. zapewniania przestrzegania przez banki przepisów, regulacji wewnętrznych i standardów rynkowych), a tym samym wzmocnieniu pozycji komórki do spraw zgodności, wychodząc naprzeciw potrzebom ograniczania rosnącego ryzyka braku zgodności z uwzględnieniem najlepszych praktyk w tym zakresie.
4. Usytuowanie w ramach systemu kontroli wewnętrznej komórki audytu wewnętrznego, mającej za zadanie prowadzenie niezależnej i obiektywnej działalności doradczej i zapewniającej, w szczególności poprzez badanie i ocenę adekwatności i skuteczności systemu zarządzania ryzykiem i systemu kontroli wewnętrznej.
5. Ujęcie systemu kontroli wewnętrznej w ramach tzw. modelu trzech linii obrony.

Postanowienia niniejszej Rekomendacji mają pierwszeństwo w stosowaniu przed postanowieniami w zakresie kontroli wewnętrznej, o których mowa w innych rekomendacjach i wytycznych KNF, w tym w szczególności w odniesieniu do postanowień:

- rozdziału 8 *Zasad Ładu Korporacyjnego dla instytucji nadzorowanych*, wydanych przez KNF w lipcu 2014 r.,
- rekomendacji 14 Rekomendacji M KNF *dotyczącej zarządzania ryzykiem operacyjnym w bankach*, wydanej przez KNF w styczniu 2013 r.,
- dotyczących oceny ryzyka nieosiągnięcia celów systemu kontroli wewnętrznej, wynikających z rekomendacji 17.2 Rekomendacji P *dotyczącej zarządzania ryzykiem płynności finansowej banków*, wydanej przez KNF w marcu 2015 r. i rekomendacji 21.2 Rekomendacji U *dotyczącej dobrych praktyk w zakresie bancassurance*, wydanej przez KNF w czerwcu 2014 r.,
- *Rekomendacji dotyczących funkcjonowania Komitetu Audytu*, wydanych przez KNF w listopadzie 2010 r., w zakresie dotyczącym monitorowania skuteczności systemów kontroli wewnętrznej i audytu wewnętrznego.

Postanowienia Rekomendacji powinny być stosowane z uwzględnieniem zasady proporcjonalności, w szczególności odnośnie banków spółdzielczych. W przypadku banku spółdzielczego lub banku zrzeszającego

będącego uczestnikiem systemu ochrony, o którym mowa w ustawie z dnia 7 grudnia 2000 r. *o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających*, zadania, o których mowa w części A, B, C Rekomendacji powinny być wykonywane w oparciu o wytyczne banku zrzeszającego zarządzającego tym systemem ochrony albo jednostki zarządzającej tym systemem ochrony. Postanowienia niniejszej Rekomendacji dotyczące zadań audytu wewnętrznego powinny być stosowane odpowiednio w przypadku banku spółdzielczego lub banku zrzeszającego, w których na podstawie art. 22i ust. 4 ustawy z dnia 7 grudnia 2000 r. *o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających*, kontrola wewnętrzna, o której mowa w art. 9c ust. 2 pkt 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – *Prawo bankowe*, została powierzona organowi zarządzającemu systemem ochrony. W szczególności, w odniesieniu do rekomendacji 22.4a, 22.4e, 23, 24.1h, 25, 29.1, 30.3, 30.4 oraz 31, jako zarząd i radę nadzorczą w banku spółdzielczym i banku zrzeszającym będącym uczestnikiem systemu ochrony należy odpowiednio rozumieć organ zarządzający lub organ nadzorujący banku zrzeszającego zarządzającego systemem ochrony albo organ zarządzający lub organ nadzorujący jednostki zarządzającej tym systemem ochrony.

Komisja Nadzoru Finansowego oczekuje, że niniejsza Rekomendacja zostanie wprowadzona w bankach nie później niż do dnia 31 grudnia 2017 r.

Słowniczek stosowanych pojęć

- 1) **Apetyt na ryzyko** – bieżąca i przyszła gotowość banku do podejmowania ryzyka.
- 2) **Audyty wewnętrzny** – wyodrębniona w ramach systemu kontroli wewnętrznej banku, niezależna i obiektywna działalność doradcza i zapewniająca komórki audytu wewnętrznego, mająca na celu przysporzenie wartości i usprawnienie procesów w banku oraz dokonywanie oceny adekwatności i skuteczności systemu zarządzania ryzykiem i systemu kontroli wewnętrznej (z wyłączeniem komórki audytu wewnętrznego).
- 3) **Audytor wewnętrzny** – pracownik komórki audytu wewnętrznego uczestniczący w procesie audytowym.
- 4) **Badanie audytowe** – przeprowadzane przez komórkę audytu wewnętrznego badanie i ocena wybranego lub wybranych obiektów audytowych, z uwzględnieniem oceny skuteczności i adekwatności systemu zarządzania ryzykiem i systemu kontroli wewnętrznej.
- 5) **Cele systemu kontroli wewnętrznej** – cztery cele ogólne, których osiągnięcie powinno być zapewniane przez system kontroli wewnętrznej, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa (art. 9c ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – *Prawo bankowe*) oraz wyodrębnione w ich ramach cele szczegółowe.
- 6) **Działalność doradcza audytu wewnętrznego** – prowadzona przez komórkę audytu wewnętrznego działalność, mająca na celu przysparzanie wartości oraz usprawnienie procesów w banku, niebędąca działalnością zapewniającą.
- 7) **Działalność zapewniająca audytu wewnętrznego** – prowadzona przez komórkę audytu wewnętrznego działalność, mająca na celu dokonywanie oceny adekwatności i skuteczności systemu zarządzania ryzykiem i systemu kontroli wewnętrznej, poprzez prowadzone w banku badania audytowe obejmujące całą działalność banku.
- 8) **Funkcja kontroli** – element systemu kontroli wewnętrznej, na który składają się wszystkie mechanizmy kontrolne w procesach funkcjonujących w banku, niezależne monitorowanie przestrzegania tych mechanizmów kontrolnych oraz raportowanie w ramach funkcji kontroli.
- 9) **Jednostka audytowana** – jednostka organizacyjna, komórka organizacyjna lub stanowisko organizacyjne banku, które jest objęte badaniem audytowym, a w przypadku banku spółdzielczego lub banku zrzeszającego będącego uczestnikiem systemu ochrony, bank, który jest objęty badaniem audytowym.
- 10) **Jednostka organizacyjna** – zasadniczy element struktury organizacyjnej, wydzielony ze względu na funkcje w organizacji lub według innych kryteriów (np. geograficznych lub produktowych); jednostkami organizacyjnymi są np.: centrala, oddziały, regiony, biuro maklerskie; jednostki organizacyjne mogą być również wydzielane w strukturze organizacyjnej jednostek organizacyjnych wyższego rzędu – np. filie w ramach oddziałów, punkty kasowe, ekspozytury, w ramach oddziałów lub filii.
- 11) **Karta audytu** – regulamin funkcjonowania komórki audytu wewnętrznego w formie jednego lub kilku dokumentów.

- 12) **Kluczowy mechanizm kontrolny** – mechanizm kontrolny o kluczowym znaczeniu dla osiągnięcia danego celu systemu kontroli wewnętrznej w danym procesie, bez przestrzegania / stosowania którego może zaistnieć nieakceptowalne przez bank ryzyko, że taki cel nie zostanie osiągnięty.
- 13) **Komórka (stanowisko) odpowiedzialna za zarządzanie ryzykiem** – komórka organizacyjna (lub stanowisko) odpowiedzialna za zarządzanie ryzykiem w ramach drugiej linii obrony.
- 14) **Komórka organizacyjna** – jedno- lub wieloosobowy element struktury organizacyjnej wydzielony w ramach jednostki organizacyjnej dla realizacji określonych zadań, w tym także projektów; komórkami organizacyjnymi są np.: departament, biuro, zespół, zespół projektowy, sekcja, jednoosobowe stanowisko pracy itp.; komórki organizacyjne mogą wchodzić w skład komórek organizacyjnych wyższego rzędu – np. wydziały w ramach departamentu, sekcje w ramach wydziałów.
- 15) **Matryca funkcji kontroli** – opis powiązania celów ogólnych i wyodrębnionych w ich ramach celów szczegółowych systemu kontroli wewnętrznej z procesami istotnymi funkcjonującymi w banku oraz kluczowymi mechanizmami kontrolnymi i niezależnym monitorowaniem przestrzegania tych mechanizmów kontrolnych (np. w postaci tabeli).
- 16) **Mechanizm kontrolny** – wyróżnione w ramach funkcji kontroli, rozwiązanie lub działanie wykonywane i stosowane w ramach wszystkich trzech linii obrony, w tym zwłaszcza w ramach pierwszej linii obrony, mające za zadanie zapewnienie osiągnięcia celów systemu kontroli wewnętrznej.
- 17) **Mechanizm kontroli ryzyka** – wyróżnione w ramach systemu zarządzania ryzykiem, rozwiązanie lub działanie wykonywane i stosowane w ramach pierwszej i drugiej linii obrony, mające na celu utrzymanie ryzyka na określonym poziomie (np. limity dopuszczalnej wielkości udzielanych kredytów, zasady oceny zdolności kredytowej, zabezpieczenie spłaty kredytu). Działanie mechanizmu kontroli ryzyka jest zapewniane poprzez stosowanie odpowiednio zaprojektowanych mechanizmów kontrolnych (np. rejestrowanie przekroczeń danego limitu, podział zadań w procesie oceny zdolności kredytowej, dokumentacja zabezpieczenia spłaty kredytu).
- 18) **Monitorowanie pionowe** – niezależne monitorowanie przez drugą linię obrony (weryfikacja bieżąca lub testowanie) przestrzegania mechanizmów kontrolnych w ramach pierwszej linii obrony.
- 19) **Monitorowanie poziome** – niezależne monitorowanie w ramach danej linii obrony (weryfikacja bieżąca lub testowanie) przestrzegania mechanizmów kontrolnych.
- 20) **Obiekt audytowy** – jednostki, komórki oraz stanowiska organizacyjne, a także procesy funkcjonujące w banku oraz w jego podmiotach zależnych, stanowiące potencjalny przedmiot badania audytowego.
- 21) **Plany audytu** – strategiczne (długoterminowe) i operacyjne (roczne) plany badań audytowych.
- 22) **Podmiot dominujący, podmiot zależny** – pojęcia te należy rozumieć zgodnie z art. 4 ust. 1 pkt 8 i 9 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – *Prawo bankowe*.
- 23) **Proces** – zbiór wszelkich wzajemnie powiązanych ze sobą czynności wykonywanych przez jednostki, komórki, stanowiska organizacyjne banku oraz jego podmioty zależne, których realizacja jest niezbędna do uzyskania określonego rezultatu (np. udzielenie kredytu, sprzedaż wierzytelności, zaksięgowanie transakcji określonego rodzaju, sporządzenie sprawozdania finansowego). W ramach procesów wykonywane są

operacje, transakcje oraz inne czynności niezbędne do uzyskania określonego rezultatu.

- 24) **Proces zarządzania ryzykiem braku zgodności** – realizowany przez komórkę do spraw zgodności (przy ewentualnym wsparciu innych komórek pierwszej lub drugiej linii obrony), proces identyfikacji, oceny, kontroli i monitorowania ryzyka braku zgodności działalności banku z przepisami prawa, regulacjami wewnętrznymi i standardami rynkowymi oraz przedstawianie raportów w tym zakresie.
- 25) **Proces audytowy** – sformalizowany proces obejmujący przygotowanie planów audytu, przygotowanie badań audytowych, przeprowadzanie badań audytowych oraz monitorowanie efektywności realizacji zaleceń poaudytowych.
- 26) **Raport z badania audytowego** – dokument lub dokumenty kończące badania audytowe, obejmujące co najmniej:
 - opis badania audytowego, w tym jego cel, termin i zakres,
 - ustalenia badania audytowego wraz z wykrytymi nieprawidłowościami i ich kategoryzacją,
 - ocenę adekwatności i skuteczności systemu zarządzania ryzykiem i systemu kontroli wewnętrznej,
 - zalecenia poaudytowe wraz ze wskazanymi adresatami oraz terminami realizacji zaleceń.
- 27) **Ryzyko braku zgodności** – ryzyko skutków nieprzestrzegania przepisów prawa, regulacji wewnętrznych oraz standardów rynkowych w procesach funkcjonujących w banku.
- 28) **Stanowisko organizacyjne** – podstawowy element struktury organizacyjnej banku, jednostki organizacyjnej lub komórki organizacyjnej, wydzielony dla realizacji określonych zadań przez jedną osobę; wyróżnić można stanowiska zarządcze (np. prezes, wiceprezes, członek zarządu), kierownicze (np. dyrektor, naczelnik, kierownik) i wykonawcze – podporządkowane stanowiskom kierowniczym albo zarządczym i niewykonujące funkcji kierowniczych.
- 29) **System ochrony** – należy przez to rozumieć system ochrony, o którym mowa w ustawie z dnia 7 grudnia 2000 r. *o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających*.
- 30) **System zarządzania, system kontroli wewnętrznej i system zarządzania ryzykiem** – pojęcia te należy rozumieć zgodnie z art. 9, 9b i 9c ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – *Prawo bankowe*.
- 31) **Testowanie** – porównywanie na wybranej próbie testowej stanu faktycznego ze stanem wymaganym, dokonywane w celu oceny co najmniej przestrzegania mechanizmów kontrolnych w odniesieniu do zakończonych czynności wykonywanych w ramach procesów funkcjonujących w banku lub poszczególnych etapów tych czynności. Testowanie, jako element niezależnego monitorowania w ramach funkcji kontroli, może być monitorowaniem poziomym (testowanie poziome w ramach danej linii obrony) lub monitorowaniem pionowym (testowanie pionowe pierwszej linii obrony przez drugą linię obrony).
- 32) **Trzy linie obrony** – funkcjonujący w banku system zarządzania ryzykiem i system kontroli wewnętrznej zorganizowane w banku na trzech, niezależnych poziomach, o których mowa w §3 rozporządzenia, gdzie:
 - na pierwszą linię obrony składa się zarządzanie ryzykiem w działalności operacyjnej banku,
 - na drugą linię obrony składa się co najmniej zarządzanie ryzykiem przez pracowników na specjalnie powoływanych do tego stanowiskach lub w komórkach organizacyjnych, niezależnie od zarządzania

ryzykiem na pierwszej linii obrony oraz działalność komórki do spraw zgodności,

- na trzecią linię obrony składa się działalność komórki audytu wewnętrznego.

Na wszystkich trzech liniach obrony, w ramach systemu zarządzania ryzykiem i systemu kontroli wewnętrznej, pracownicy banku, w związku z wykonywaniem obowiązków służbowych, odpowiednio stosują mechanizmy kontrolne lub niezależnie monitorują przestrzeganie mechanizmów kontrolnych. W przypadku banku spółdzielczego lub banku zrzeszającego będącego uczestnikiem systemu ochrony, mechanizmy kontrolne na trzeciej linii obrony oraz niezależne monitorowanie ich przestrzegania stosuje bank zrzeszający zarządzający tym systemem ochrony albo jednostka zarządzająca tym systemem.

- 33) **Uniwersum audytu** – zbiór obiektów audytowych obejmujący całą działalność banku oraz jego podmiotów zależnych.
- 34) **Weryfikacja bieżąca** – porównywanie stanu faktycznego ze stanem wymaganym, dokonywane w celu oceny co najmniej przestrzegania mechanizmów kontrolnych, przed rozpoczęciem lub w trakcie trwających czynności wykonywanych w ramach procesów funkcjonujących w banku. Weryfikacja bieżąca, jako element niezależnego monitorowania w ramach funkcji kontroli, może być monitorowaniem poziomym (weryfikacja bieżąca pozioma w ramach danej linii obrony) lub monitorowaniem pionowym (weryfikacja bieżąca pionowa pierwszej linii obrony przez drugą linię obrony).
- 35) **Zapewnianie zgodności** – zapewnianie przestrzegania przepisów prawa, regulacji wewnętrznych oraz standardów rynkowych, odpowiednio poprzez funkcję kontroli oraz zarządzanie ryzykiem braku zgodności.

LISTA REKOMENDACJI

A. ORGANIZACJA SYSTEMU KONTROLI WEWNĘTRZNEJ W BANKU

Rekomendacja 1

W ramach trzech linii obrony bank powinien projektować, wprowadzać oraz zapewniać funkcjonowanie adekwatnego i skutecznego systemu kontroli wewnętrznej, ustanowić kryteria oceny adekwatności i skuteczności tego systemu, określić zadania zarządu banku i rady nadzorczej oraz ogłosić, w sposób ogólnie dostępny, opis systemu kontroli wewnętrznej.

Rekomendacja 2

W ramach celów ogólnych systemu kontroli wewnętrznej bank powinien wyodrębnić cele szczegółowe oraz powiązać je z procesami funkcjonującymi w banku.

Rekomendacja 3

Bank powinien opracować zasady kategoryzacji, dokumentowania i raportowania o nieprawidłowościach wykrytych przez system kontroli wewnętrznej.

B. FUNKCJA KONTROLI

Rekomendacja 4

Zarząd banku odpowiada za projektowanie, wprowadzanie i zapewnianie działania funkcji kontroli, a rada nadzorcza za nadzór i coroczną ocenę funkcji kontroli.

Rekomendacja 5

Bank powinien określić kryteria, jakie są uwzględniane przy projektowaniu mechanizmów kontrolnych oraz dokumentować ich projektowanie, wprowadzanie i stosowanie.

Rekomendacja 6

Bank powinien zapewniać niezależne monitorowanie przestrzegania mechanizmów kontrolnych obejmujące weryfikację bieżącą oraz testowanie.

Rekomendacja 7

Weryfikacja bieżąca powinna być dokonywana w sposób ciągły w ramach procesów funkcjonujących w banku.

Rekomendacja 8

Testowanie powinno obejmować ocenę co najmniej przestrzegania mechanizmów kontrolnych i być dokonywane w przypadku zakończonych czynności wykonywanych w ramach procesów funkcjonujących w banku lub poszczególnych etapów tych czynności.

Rekomendacja 9

Bank powinien zapewnić dokumentację funkcji kontroli w formie matrycy funkcji kontroli oraz powinien określić zakres zadań odnośnie zapewniania funkcjonowania matrycy.

Rekomendacja 10

Bank powinien określić zasady raportowania co najmniej o wynikach testowania pionowego oraz o statusie realizacji środków naprawczych i dyscyplinujących.

C. ZAPEWNIANIE ZGODNOŚCI**Rekomendacja 11**

Bank powinien wyodrębnić zapewnianie zgodności jako jeden z czterech ogólnych celów systemu kontroli wewnętrznej. Bank powinien zapewniać zgodność poprzez funkcję kontroli oraz zarządzanie ryzykiem braku zgodności.

Rekomendacja 12

Bank powinien wyodrębnić komórkę do spraw zgodności, zapewnić jej odpowiednie usytuowanie w strukturze organizacyjnej banku, określić w sposób formalny jej uprawnienia i obowiązki, jak również zapewniać niezależność oraz odpowiedni status kierującemu komórką do spraw zgodności i jej pracownikom.

Rekomendacja 13

Zapewnianie zgodności, w ramach funkcji kontroli, powinno obejmować stosowanie mechanizmów kontrolnych, niezależne monitorowanie ich przestrzegania oraz raportowanie.

Rekomendacja 14

Proces zarządzania ryzykiem braku zgodności powinien obejmować identyfikację, ocenę, kontrolę, monitorowanie oraz raportowanie o ryzyku braku zgodności przez komórkę do spraw zgodności. Bank powinien zdefiniować ryzyko braku zgodności oraz opracować odpowiednie procedury i metodyki.

Rekomendacja 15

W ramach procesu zarządzania ryzykiem braku zgodności bank powinien identyfikować ryzyko braku zgodności. Bank powinien szczegółowo określić zakres informacji wykorzystywanych do identyfikacji ryzyka braku zgodności.

Rekomendacja 16

W ramach zarządzania ryzykiem braku zgodności bank powinien oceniać zidentyfikowane ryzyko braku zgodności poprzez pomiar ilościowy lub szacowanie jakościowe.

Rekomendacja 17

W ramach procesu zarządzania ryzykiem braku zgodności bank powinien projektować, wprowadzać i stosować, bazujące na ocenie ryzyka braku zgodności, mechanizmy kontroli ryzyka braku zgodności, mające na celu utrzymanie ryzyka braku zgodności na określonym poziomie.

Rekomendacja 18

W ramach procesu zarządzania ryzykiem braku zgodności bank powinien monitorować wielkość i profil ryzyka braku zgodności. Bank powinien określić przy tym zakres testowania sposobu wdrożenia i przestrzegania mechanizmów kontroli ryzyka braku zgodności.

Rekomendacja 19

W ramach zarządzania ryzykiem braku zgodności bank powinien zapewnić przekazywanie, co kwartał, raportów do zarządu banku i rady nadzorczej lub komitetu audytu, jeżeli został powołany, dotyczących wyników identyfikacji, oceny, kontroli i monitorowania wielkości i profilu ryzyka braku zgodności.

Rekomendacja 20

Bank powinien opracować zasady współpracy komórki do spraw zgodności banku z analogicznymi komórkami podmiotu dominującego i podmiotów zależnych, jak również określić zakres dopuszczalnego korzystania z usług doradczych podmiotów zewnętrznych.

Rekomendacja 21

Bank powinien opracować zasady raportowania przez komórkę do spraw zgodności, odnośnie realizacji jej zadań, do zarządu banku i rady nadzorczej.

D. AUDYT WEWNĘTRZNY

Rekomendacja 22

Bank powinien wyodrębnić niezależną komórkę audytu wewnętrznego i przypisać jej zadania wykonywane w ramach działalności zapewniającej oraz działalności doradczej.

Rekomendacja 23

Bank powinien zapewnić odpowiednie usytuowanie komórki audytu wewnętrznego w strukturze organizacyjnej banku, określić w sposób formalny jej uprawnienia i obowiązki, jak również zapewnić niezależność, obiektywizm oraz odpowiedni status kierującemu komórką audytu wewnętrznego i audytorom wewnętrznym.

Rekomendacja 24

Bank powinien szczegółowo określić prawa i obowiązki kierującego komórką audytu wewnętrznego, kierującego badaniem audytowym oraz audytorów wewnętrznych, zwłaszcza w odniesieniu do procesu audytowego, a także opracować szczegółowe procedury i metodyki badania audytowego.

Rekomendacja 25

W ramach procesu audytowego bank powinien stosować plany audytu, których opracowanie i zatwierdzenie powinno być poprzedzone analizą poziomu ryzyka wynikającego z działalności prowadzonej przez bank.

Rekomendacja 26

W ramach procesu audytowego audytorzy wewnętrzni powinni z należytą starannością przygotować się do badania audytowego. Kierujący badaniem audytowym powinien opracować program badania audytowego.

Rekomendacja 27

W ramach procesu audytowego audytorzy wewnętrzni powinni w sposób niezależny i obiektywny przeprowadzić badanie audytowe, które powinno być zakończone raportem z badania audytowego.

Rekomendacja 28

W ramach procesu audytowego komórka audytu wewnętrznego powinna monitorować efektywność realizacji zaleceń poaudytowych.

Rekomendacja 29

Bank powinien opracować zasady współpracy komórki audytu wewnętrznego banku z analogicznymi komórkami podmiotu dominującego i podmiotów zależnych oraz z biegłym rewidentem.

Rekomendacja 30

Bank powinien opracować program zapewniania jakości działalności doradczej i zapewniającej, wykonywanej przez komórkę audytu wewnętrznego.

Rekomendacja 31

Bank powinien opracować zasady raportowania przez komórkę audytu wewnętrznego do zarządu banku i rady nadzorczej lub komitetu audytu, jeżeli został powołany.

REKOMENDACJE

A. ORGANIZACJA SYSTEMU KONTROLI WEWNĘTRZNEJ

Rekomendacja 1

W ramach trzech linii obrony bank powinien projektować, wprowadzać oraz zapewniać funkcjonowanie adekwatnego i skutecznego systemu kontroli wewnętrznej, ustanowić kryteria oceny adekwatności i skuteczności tego systemu, określić zadania zarządu banku i rady nadzorczej oraz ogłosić, w sposób ogólnie dostępny, opis systemu kontroli wewnętrznej.

- 1.1 Zarząd banku powinien projektować, wprowadzać oraz zapewniać – w odniesieniu do wszystkich jednostek, komórek, stanowisk organizacyjnych – funkcjonowanie adekwatnego i skutecznego systemu kontroli wewnętrznej, który obejmuje funkcję kontroli, komórkę do spraw zgodności i komórkę audytu wewnętrznego.
- 1.2 Zarząd banku powinien zapewniać funkcjonowanie systemu kontroli wewnętrznej w podmiotach zależnych.
- 1.3 Zarząd banku powinien podejmować działania mające na celu zapewnienie ciągłości działania systemu kontroli wewnętrznej, w tym właściwej współpracy wszystkich pracowników banku w ramach funkcji kontroli oraz z komórką do spraw zgodności i komórką audytu wewnętrznego. Bank powinien również zapewnić dostęp pracownikom tych komórek do niezbędnych dokumentów źródłowych, w tym zawierających informacje prawnie chronione, w związku z wykonywaniem przez nich obowiązków służbowych.
- 1.4 Zarząd banku, projektując, wprowadzając i zapewniając funkcjonowanie adekwatnego i skutecznego systemu kontroli wewnętrznej powinien uwzględnić:
 - a) stopień skomplikowania procesów funkcjonujących w banku i w podmiotach zależnych,
 - b) zasoby, którymi dysponuje bank,
 - c) ryzyko zaistnienia nieprawidłowości w zakresie poszczególnych procesów, w tym w szczególności w zakresie procesów istotnych,
 - d) ocenę dotychczasowej adekwatności i skuteczności pierwszej, drugiej i trzeciej linii obrony.
- 1.5 Zarząd banku powinien ustanowić kryteria oceny adekwatności i skuteczności systemu kontroli wewnętrznej, a rada nadzorcza powinna je zatwierdzić. Kryteria te powinny być odpowiednio stosowane w ramach wszystkich trzech linii obrony oraz podlegać okresowej aktualizacji. Zarząd banku powinien określić rodzaje działań podejmowanych w celu usunięcia nieprawidłowości wykrytych przez system kontroli wewnętrznej, w tym określone środki naprawcze i dyscyplinujące. Do środków naprawczych powinno należeć w szczególności projektowanie nowych i aktualizacja dotychczasowych mechanizmów kontrolnych (np. zmiana procedury, modyfikacja poszczególnych procesów, szkolenia).
- 1.6 W przypadku gdy bank wprowadza system kontroli wewnętrznej uwzględniający rozwiązania funkcjonujące w jego podmiocie dominującym, zarząd banku powinien zapewnić zgodność tego

systemu z przepisami prawa krajowego i niniejszą Rekomendacją, w tym dokonać udokumentowanej analizy potwierdzającej tę zgodność (np. dokonać mapowania przyjętego systemu na poszczególne rekomendacje niniejszej Rekomendacji).

- 1.7 Zarząd banku powinien, nie rzadziej niż raz w roku, informować radę nadzorczą o sposobie wypełnienia zadań, o których mowa w rekomendacjach 1.1-1.6, ze szczególnym uwzględnieniem:
- a) adekwatności i skuteczności systemu kontroli wewnętrznej w zapewnianiu osiągnięcia celów systemu kontroli wewnętrznej,
 - b) skali i charakteru nieprawidłowości znaczących i krytycznych oraz najważniejszych działań zmierzających do usunięcia tych nieprawidłowości, w tym podjętych środków naprawczych i dyscyplinujących,
 - c) zapewniania niezależności komórce do spraw zgodności i komórce audytu wewnętrznego,
 - d) zapewniania odpowiednich zasobów kadrowych niezbędnych do skutecznego wykonywania zadań oraz koniecznych środków finansowych do systematycznego podnoszenia kwalifikacji, zdobywania doświadczenia i umiejętności przez pracowników komórki do spraw zgodności oraz audytorów wewnętrznych.
- 1.8 Rada nadzorcza powinna sprawować nadzór nad wprowadzeniem i zapewnianiem funkcjonowania adekwatnego i skutecznego systemu kontroli wewnętrznej. W ramach nadzoru nad działalnością banku, rada nadzorcza monitoruje skuteczność systemu kontroli wewnętrznej w oparciu o informacje uzyskane od komórki do spraw zgodności, komórki audytu wewnętrznego, zarządu banku oraz komitetu audytu, jeżeli został utworzony. Rada nadzorcza może zlecić bieżące monitorowanie systemu kontroli wewnętrznej komitetowi audytu. Niezależnie od zlecenia bieżącego monitorowania systemu kontroli wewnętrznej komitetowi audytu, rada nadzorcza powinna odpowiadać za nadzór i coroczną ocenę adekwatności i skuteczności systemu kontroli wewnętrznej.
- 1.9 Rada nadzorcza powinna dokonywać corocznej oceny adekwatności i skuteczności systemu kontroli wewnętrznej, w tym adekwatności i skuteczności funkcji kontroli, komórki do spraw zgodności oraz komórki audytu wewnętrznego. W ramach dokonywanej oceny, rada nadzorcza powinna w szczególności uwzględniać:
- a) opinię komitetu audytu, jeżeli taki komitet został powołany,
 - b) informację zarządu banku, o której mowa w rekomendacji 1.7,
 - c) okresowe raporty komórki do spraw zgodności i komórki audytu wewnętrznego,
 - d) istotne, z punktu widzenia adekwatności i skuteczności systemu kontroli wewnętrznej, informacje uzyskane od podmiotu dominującego, podmiotów zależnych, banku zrzeszającego zarządzającego systemem ochrony albo jednostki zarządzającej systemem ochrony,
 - e) ustalenia dokonane przez biegłego rewidenta,
 - f) ustalenia wynikające z czynności nadzorczych wykonywanych przez uprawnione do tego instytucje (np. KNF, UOKIK²),

² Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów.

- g) istotne z punktu widzenia adekwatności i skuteczności systemu kontroli wewnętrznej, oceny i opinii dokonywane przez podmioty zewnętrzne, jeżeli były wydawane.
- 1.10 W przypadku banku spółdzielczego lub banku zrzeszającego będącego uczestnikiem systemu ochrony, rada nadzorcza powinna poinformować bank zrzeszający zarządzający tym systemem ochrony albo jednostkę zarządzającą tym systemem ochrony o wynikach oceny, o której mowa w rekomendacji 1.9.
- 1.11 Bank powinien ogłosić w sposób ogólnie dostępny, w tym na stronie internetowej (jeżeli ją prowadzi), opis systemu kontroli wewnętrznej, uwzględniający:
- cele systemu kontroli wewnętrznej,
 - rolę zarządu banku, rady nadzorczej i komitetu audytu, jeżeli został powołany,
 - przyjęty schemat organizacji trzech linii obrony w ramach struktury organizacyjnej banku,
 - funkcję kontroli,
 - umieszczenie, zakres zadań, niezależność komórki do spraw zgodności i komórki audytu wewnętrznego,
 - zasady corocznej oceny skuteczności i adekwatności systemu kontroli wewnętrznej, dokonywanej przez radę nadzorczą.

Rekomendacja 2

W ramach celów ogólnych systemu kontroli wewnętrznej bank powinien wyodrębnić cele szczegółowe oraz powiązać je z procesami funkcjonującymi w banku.

- 2.1 Bank, wyodrębniając cele szczegółowe systemu kontroli wewnętrznej, powinien brać pod uwagę takie aspekty, jak:
- zakres i stopień złożoności działalności banku,
 - zakres stosowania określonych przepisów prawa, standardów rynkowych oraz obowiązujących w banku regulacji wewnętrznych do których przestrzegania zobowiązany jest bank,
 - stopień osiągnięcia planów operacyjnych i biznesowych przyjętych w banku,
 - kompletność, prawidłowość i kompleksowość procedur księgowych;
 - jakość (dokładność i niezawodność) systemów: księgowego, sprawozdawczego i operacyjnego,
 - adekwatność, funkcjonalność i bezpieczeństwo środowiska teleinformatycznego,
 - struktura organizacyjna banku, podział kompetencji i zasady koordynacji działań pomiędzy poszczególnymi jednostkami, komórkami, stanowiskami organizacyjnymi, a także system tworzenia i obiegu dokumentów i informacji,
 - zakres czynności powierzonych przez bank do wykonania podmiotom zewnętrznym oraz ich wpływ na skuteczność systemu kontroli wewnętrznej w banku.
- 2.2 Zarząd banku powinien zatwierdzać kryteria wyodrębnienia procesów istotnych, uwzględniając strategię zarządzania bankiem i jego model biznesowy, wpływ danego procesu na wynik finansowy i adekwatność kapitałową banku, strategię zarządzania ryzykiem, apetyt na ryzyko oraz krytyczne i kluczowe procesy określone przez bank zgodnie z Rekomendacją M KNF *dotyczącą zarządzania ryzykiem operacyjnym w bankach*.

- 2.3 Przy wyborze istotnych procesów bank powinien również uwzględniać rolę podmiotów zależnych, jeżeli mają one wpływ na zapewnianie osiągnięcia celów ogólnych systemu kontroli wewnętrznej.
- 2.4 Zarząd banku powinien zatwierdzać listę istotnych procesów wyodrębnionych przez bank oraz ich powiązanie z celami ogólnymi i szczegółowymi systemu kontroli wewnętrznej. Zarząd banku powinien zapewniać dokonywanie regularnego przeglądu wszystkich procesów funkcjonujących w banku pod kątem ich istotności.

Rekomendacja 3

Bank powinien opracować zasady kategoryzacji, dokumentowania i raportowania o nieprawidłowościach wykrytych przez system kontroli wewnętrznej.

- 3.1 Zarząd banku i rada nadzorcza powinny zatwierdzać zasady kategoryzacji nieprawidłowości wykrytych przez system kontroli wewnętrznej obejmujących co najmniej nieprawidłowości znaczące i krytyczne, biorąc pod uwagę ich negatywny wpływ na zapewnianie osiągnięcia określonych celów systemu kontroli wewnętrznej.
- 3.2 Bank, określając kategorie nieprawidłowości, powinien ustanowić procedury, zgodnie z którymi:
 - a) wykryte w ramach pierwszej linii obrony nieprawidłowości znaczące lub krytyczne powinny być niezwłocznie raportowane do komórki organizacyjnej drugiej linii obrony, odpowiedzialnej za niezależne monitorowanie procesu, w ramach którego zaistniała dana nieprawidłowość znacząca lub krytyczna, oraz do komórki audytu wewnętrznego, a w przypadku nieprawidłowości krytycznych, również do zarządu banku,
 - b) wykryte w ramach drugiej linii obrony nieprawidłowości znaczące lub krytyczne powinny być niezwłocznie raportowane do komórki audytu wewnętrznego, a w przypadku nieprawidłowości krytycznych, również do zarządu banku i rady nadzorczej lub komitetu audytu, jeżeli został powołany.
 - c) wykryte w ramach trzeciej linii obrony nieprawidłowości krytyczne powinny być niezwłocznie raportowane do zarządu banku.
- 3.3 Kierujący komórką audytu wewnętrznego powinien podejmować decyzję o niezwłocznym poinformowaniu rady nadzorczej lub komitetu audytu, jeżeli został powołany, o nieprawidłowościach krytycznych wykrytych w ramach pierwszej linii obrony.
- 3.4 W przypadku banku spółdzielczego lub banku zrzeszającego będącego uczestnikiem systemu ochrony, bank powinien ustanowić procedury, zgodnie z którymi:
 - a) wykryte w ramach pierwszej linii obrony nieprawidłowości znaczące lub krytyczne, powinny być niezwłocznie raportowane do komórki organizacyjnej drugiej linii obrony, odpowiedzialnej za niezależne monitorowanie procesu, w ramach którego zaistniała dana nieprawidłowość znacząca lub krytyczna, a w przypadku nieprawidłowości krytycznych, również do zarządu banku oraz komórki audytu wewnętrznego,
 - b) wykryte w ramach drugiej linii obrony nieprawidłowości znaczące lub krytyczne, powinny być niezwłocznie raportowane do zarządu banku i rady nadzorczej lub komitetu audytu, jeżeli został

powołany, a w przypadku nieprawidłowości krytycznych również do komórki audytu wewnętrznego.

- 3.5 Wszelkie wykryte nieprawidłowości powinny być, w miarę możliwości, niezwłoczne korygowane. Bank powinien rejestrować wszystkie nieprawidłowości znaczące i krytyczne.
- 3.6 Bez względu na niezwłoczne raportowanie nieprawidłowości, o którym mowa w rekomendacjach 3.2 i 3.4, bank powinien opracować zasady okresowego raportowania zestawienia wykrytych nieprawidłowości znaczących i krytycznych zgodnie z rekomendacją 10.

B. FUNKCJA KONTROLI

Rekomendacja 4

Zarząd banku odpowiada za projektowanie, wprowadzanie i zapewnianie działania funkcji kontroli, a rada nadzorcza za nadzór i coroczną ocenę funkcji kontroli.

- 4.1. Zarząd banku powinien ustanowić odpowiednie zasady projektowania, zatwierdzania i wdrażania mechanizmów kontrolnych we wszystkich procesach funkcjonujących w banku, w tym określić rolę komórek odpowiedzialnych za opracowanie projektu mechanizmu kontrolnego, jego zatwierdzenie oraz wdrożenie. Zarząd banku odpowiada za zapewnienie adekwatności i skuteczności mechanizmów kontrolnych w procesach funkcjonujących w banku.
- 4.2. Zarząd banku powinien ustanowić odpowiedni zakres i kryteria niezależnego monitorowania przestrzegania mechanizmów kontrolnych obejmującego weryfikację bieżącą i testowanie.
- 4.3. Zarząd banku powinien zapewnić funkcjonowanie w banku matrycy funkcji kontroli oraz przypisać odpowiednie zadania związane z zapewnianiem jej funkcjonowania.
- 4.4. Zarząd banku powinien ustanowić zasady raportowania co najmniej o skuteczności kluczowych mechanizmów kontrolnych oraz o wynikach ich testowania pionowego.
- 4.5. Rada nadzorcza, dokonując corocznej oceny funkcji kontroli, powinna brać pod uwagę także wypełnianie przez zarząd banku obowiązków, o których mowa w części B niniejszej Rekomendacji.

Rekomendacja 5

Bank powinien określić kryteria, jakie są uwzględniane przy projektowaniu mechanizmów kontrolnych oraz dokumentować ich projektowanie, wprowadzanie i stosowanie.

- 5.1. Bank powinien określić kryteria, jakie są uwzględniane przy projektowaniu mechanizmów kontrolnych, obejmujące co najmniej:
 - a) zmiany otoczenia rynkowego i regulacyjnego,
 - b) adekwatność danego rodzaju mechanizmu kontrolnego w odniesieniu do poszczególnych procesów,
 - c) skuteczność danego rodzaju mechanizmu kontrolnego w przeszłości,
 - d) możliwość niezależnego monitorowania danego mechanizmu kontrolnego.
- 5.2. Bank powinien określić kryteria wyboru kluczowych mechanizmów kontrolnych dostosowanych do specyfiki banku, jak również zapewniać, że mechanizmy te odgrywają podstawową rolę w zapewnianiu osiągnięcia celów systemu kontroli wewnętrznej. Bank powinien przypisać kluczowe mechanizmy kontrolne co najmniej procesom istotnym. Bank powinien zapewnić dokonywanie z odpowiednią częstotliwością niezależnego monitorowania przestrzegania kluczowych mechanizmów kontrolnych oraz badania audytowego skuteczności i adekwatności tych mechanizmów w ramach procesu audytowego.

- 5.3. Mechanizmy kontrolne powinny być odpowiednio stosowane w zakresie wszystkich trzech linii obrony, we wszystkich procesach funkcjonujących w banku, spełniając rolę:
- prewencyjną – poprzez zapobieganie nieprawidłowościom (np. poprzez ustalenie ścieżki autoryzacji w procesie odstępstw, wprowadzenie zasad kontroli dostępu),
 - detekcyjną – poprzez wykrywanie nieprawidłowości (np. poprzez samokontrolę w odniesieniu do sporządzanej dokumentacji),
 - korekcyjną – poprzez korektę nieprawidłowości (np. poprzez zapewnienie automatycznego korygowania błędów w systemach informatycznych, w odniesieniu do określonych pól wypełnianych przez pracowników banku).
- 5.4. Bank powinien dostosować rodzaje mechanizmów kontrolnych do określonych celów systemu kontroli wewnętrznej, stopnia złożoności procesów, ryzyka zaistnienia nieprawidłowości, uwzględniając dostępne zasoby banku. Bank powinien stosować wybrane mechanizmy kontrolne, w tym mechanizmy automatyczne (wbudowane w systemy informatyczne), półautomatyczne i manualne. Bank powinien unikać stosowania wyłącznie manualnych mechanizmów kontrolnych w danym procesie.
- 5.5. Do głównych rodzajów mechanizmów kontrolnych funkcjonujących w banku powinny należeć co najmniej:
- procedury – rozumiane jako zdefiniowany sposób określonego postępowania przez pracowników poszczególnych jednostek, komórek i stanowisk organizacyjnych,
 - podział obowiązków – rozumiany jako podział zadań i uprawnień przypisanych pracownikom na poszczególnych stanowiskach organizacyjnych w ramach danego procesu mający na celu zapobieganie sytuacjom, w których pracownik kontroluje samego siebie lub istnieje potencjalny konflikt interesów między pracownikami mającymi powiązania personalne (np. poprzez oddzielenie etapu zawierania transakcji od etapów jej rejestrowania i weryfikowania jej prawidłowości albo tzw. kontrolę dwóch par oczu),
 - autoryzacja, w tym zwłaszcza autoryzacja operacji finansowych i gospodarczych – rozumiana jako system zatwierdzania decyzji i czynności wykonywanych przez pracowników na poszczególnych stanowiskach organizacyjnych w ramach danego procesu (np. poprzez wprowadzenie obowiązku autoryzacji w systemie informatycznym w procesie zawierania transakcji przekraczających określony poziom),
 - kontrola dostępu – rozumiana jako zestaw uprawnień dostępu do określonego obszaru, systemu, procesu,
 - kontrola fizyczna – rozumiana jako zestaw uprawnień dostępu do określonego, fizycznie wydzielonego obszaru w banku (np. poprzez zapewnienie autoryzowanego wstępu, z zastosowaniem karty/kodu, na teren niektórych jednostek lub komórek organizacyjnych banku),
 - proces ewidencji operacji finansowych i gospodarczych w systemach: księgowym, sprawozdawczym i operacyjnym – rozumiany jako rejestrowanie i przechowywanie określonych rodzajowo danych wprowadzonych i generowanych w danym systemie,
 - inventaryzacja – rozumiana jako porównywanie stanu faktycznego ze stanem wymaganym odnośnie składników majątkowych i źródeł ich pochodzenia,

- h) dokumentowanie odstępstw – rozumiane jako wykaz zarejestrowanych wyjątków w ramach wykonywania określonych czynności wynikających z ustalonych przez bank zasad postępowania,
- i) wskaźniki wydajności – rozumiane jako wprowadzanie i stosowanie wskaźników prezentujących stopień wykonania danego celu w określonym czasie,
- j) organizacja szkoleń dla pracowników banku,
- k) samokontrola – rozumiana jako weryfikacja prawidłowości własnych działań dokonywana przez pracownika w toku wykonywania przez niego czynności operacyjnych (np. weryfikacja poprawności dokumentacji kredytowej lub danych wprowadzonych w odpowiednich polach w systemie informatycznym).

5.6. W przypadku mechanizmów kontroli ryzyka (np. limit), mechanizmy kontrolne (np. procedura odnośnie przestrzegania limitu), powinny zapewniać, że mechanizmy kontroli ryzyka są przestrzegane.

5.7. Bank powinien dokumentować proces projektowania, zatwierdzania i wprowadzania mechanizmów kontrolnych w sposób umożliwiający zidentyfikowanie komórki odpowiedzialnej za opracowanie projektu mechanizmu kontrolnego, jego zatwierdzenie oraz wdrożenie. Bank powinien dokumentować stosowanie mechanizmów kontrolnych³ w sposób umożliwiający niezależne monitorowanie przestrzegania poszczególnych mechanizmów kontrolnych, badanie i ocenę ich adekwatności i skuteczności przez komórkę audytu wewnętrznego, przeprowadzanie badań przez biegłych rewidentów oraz dokonywanie czynności nadzorczych przez uprawnione do tego instytucje. Do podstawowych sposobów dokumentowania stosowania mechanizmów kontrolnych powinny należeć w szczególności:

- a) podpisy na dokumentach,
- b) przechowywanie w systemie informatycznym potwierdzenia stosowania poszczególnych mechanizmów kontrolnych,
- c) raporty, w tym generowane przez system informatyczny.

Rekomendacja 6

Bank powinien zapewniać niezależne monitorowanie przestrzegania mechanizmów kontrolnych obejmujące weryfikację bieżącą oraz testowanie.

6.1. Niezależne monitorowanie przestrzegania mechanizmów kontrolnych powinno być wpisane we wszystkie procesy funkcjonujące w banku. Do podstawowych rodzajów niezależnego monitorowania należą:

- a) monitorowanie poziome w ramach pierwszej linii obrony oraz monitorowanie pionowe pierwszej linii obrony przez drugą linię obrony,
- b) monitorowanie poziome w ramach drugiej linii obrony,
- c) monitorowanie poziome w ramach trzeciej linii obrony, poprzez wykonywanie czynności w ramach programu zapewniania jakości, o którym mowa w rekomendacji 30.

³ W praktyce często można się spotkać z nazwą „dowody kontroli”.

- 6.2. Niezależne monitorowanie przestrzegania mechanizmów kontrolnych powinno obejmować weryfikację bieżącą i testowanie. Bank powinien dokonać wyboru rodzajów niezależnego monitorowania, o których mowa w rekomendacji 6.1, w tym przyjąć, w ramach monitorowania pionowego i poziomego, odpowiednie proporcje pomiędzy weryfikacją bieżącą i testowaniem, biorąc pod uwagę cele systemu kontroli wewnętrznej, stopień złożoności procesów, w tym zwłaszcza procesów istotnych, liczbę, rodzaj i stopień złożoności mechanizmów kontrolnych, ryzyko zaistnienia nieprawidłowości, a także zasoby poszczególnych linii obrony, w tym kwalifikacje, doświadczenie i umiejętności pracowników tych linii.
- 6.3. Bank powinien w sposób jednoznaczny przypisać komórkom organizacyjnym odpowiedzialność za wykonywanie zadań związanych z monitorowaniem pionowym lub poziomym. Pracownicy komórek organizacyjnych odpowiedzialni za wykonywanie zadań związanych z monitorowaniem pionowym i poziomym, powinni posiadać odpowiednie kwalifikacje, doświadczenie i umiejętności w zakresie związanym z wykonywaniem tych zadań.
- 6.4. Bank powinien zapewniać niezależność monitorowania pionowego poprzez jednoznaczne wyodrębnienie linii obrony oraz niezależność monitorowania poziomego poprzez jednoznaczne rozdzielenie zadań dotyczących stosowania danego mechanizmu kontrolnego i niezależnego monitorowania jego przestrzegania w ramach danej linii (ta sama osoba nie powinna jednocześnie odpowiadać za stosowanie danego mechanizmu kontrolnego oraz niezależne monitorowanie jego przestrzegania).

Rekomendacja 7

Weryfikacja bieżąca powinna być dokonywana w sposób ciągły w ramach procesów funkcjonujących w banku.

- 7.1. Weryfikacja bieżąca powinna być stosowana przed rozpoczęciem lub w trakcie czynności wykonywanych w ramach procesów funkcjonujących w banku. Bank powinien określić, co w danym procesie jest mechanizmem kontrolnym, a co jego weryfikacją bieżącą.
- 7.2. Weryfikacja bieżąca powinna być podstawowym elementem monitorowania poziomego, w szczególności w ramach pierwszej linii obrony i może być realizowana przez⁴:
- a) przełożonego w ramach wykonywania nadzoru służbowego,
 - b) innego pracownika tej samej komórki organizacyjnej lub innej komórki organizacyjnej tej samej linii obrony w ramach podziału obowiązków (tzw. weryfikacja na drugą rękę).
- 7.3. Weryfikacja bieżąca jako element monitorowania pionowego powinna być dokumentowana w sposób analogiczny do wskazanego w rekomendacji 5.7.

Rekomendacja 8

Testowanie powinno obejmować ocenę co najmniej przestrzegania mechanizmów kontrolnych i być

⁴ Można się spotkać z określeniem „kontrola funkcjonalna wstępna i bieżąca”.

dokonywane w przypadku zakończonych czynności wykonywanych w ramach procesów funkcjonujących w banku lub poszczególnych etapów tych czynności.

- 8.1. Testowanie powinno być stosowane w przypadku zakończonych czynności wykonywanych w ramach procesów funkcjonujących w banku lub poszczególnych etapów tych czynności, w tym na wybranej próbie testowej.
- 8.2. W ramach monitorowania poziomego, pracownik tej samej komórki organizacyjnej lub innej komórki organizacyjnej tej samej linii obrony powinien testować (testowanie poziome⁵) co najmniej przestrzeganie mechanizmów kontrolnych w ramach tej samej linii obrony. W ramach monitorowania pionowego pracownik komórki organizacyjnej usytuowanej w drugiej linii obrony powinien testować (testowanie pionowe)⁶ co najmniej przestrzeganie mechanizmów kontrolnych na pierwszej linii obrony. W przypadku procesów istotnych, podstawową rolę w monitorowaniu pionowym powinno odgrywać testowanie pionowe pierwszej linii obrony przez drugą linię obrony.
- 8.3. Bank powinien określić komórki organizacyjne odpowiedzialne za testowanie, w tym zwłaszcza testowanie kluczowych mechanizmów kontrolnych zapewniających osiągnięcie każdego z celów systemu kontroli wewnętrznej, w tym:
- określić rolę komórki do spraw zgodności w testowaniu pionowym przestrzegania kluczowych mechanizmów kontrolnych, zapewniających osiągnięcie zgodności działania banku z przepisami prawa, regulacjami wewnętrznymi i standardami rynkowymi (np. zgodność z określonymi przepisami ustawowymi),
 - określić rolę komórki (stanowiska) organizacyjnej odpowiedzialnej za zarządzanie ryzykiem w testowaniu pionowym przestrzegania mechanizmów kontrolnych zapewniających przestrzeganie zasad zarządzania ryzykiem, w tym przestrzeganie mechanizmów kontroli ryzyka (np. testowanie rejestrowania przekroczeń danego limitu, testowanie przestrzegania podziału zadań przy procesie oceny zdolności kredytowej, testowanie sposobu sporządzania dokumentacji zabezpieczenia spłaty kredytu).
 - określić ewentualną rolę innych komórek organizacyjnych drugiej linii obrony w testowaniu pionowym przestrzegania mechanizmów kontrolnych zapewniających realizację celów systemu kontroli wewnętrznej (np. testowanie pionowe mechanizmów kontrolnych związanych z wymogami podatkowymi, bezpieczeństwem środowiska teleinformatycznego, zarządzaniem kadrami).
- 8.4. W przypadku gdy komórka (stanowisko) odpowiedzialna za zarządzanie ryzykiem nie dysponuje odpowiednimi zasobami do realizacji zadań w zakresie testowania, bank powinien odpowiednio

⁵ Można się spotkać z określeniem „kontrola funkcjonalna następną”.

⁶ Można się spotkać z określeniem „komórka kontroli” lub „komórka inspekcji”.

zwiększyć zasoby tej komórki (stanowiska) lub przypisać te zadania (zwłaszcza w zakresie testowania pionowego) innej komórce (stanowiskom) organizacyjnej⁷ w ramach drugiej linii obrony.

- 8.5. Bank powinien opracować i wdrożyć regulacje wewnętrzne dotyczące testowania, z odpowiednim uwzględnieniem zasad, o których mowa w rekomendacji 27, w tym w szczególności zasad dotyczących:
- a) planowania testowania oraz oceny ich wyników,
 - b) wskazywania komórek organizacyjnych odpowiedzialnych za przeprowadzenie testu, wraz z przypisanymi im uprawnieniami i obowiązkami,
 - c) zakresu testowania, z uwzględnieniem stopnia złożoności wszystkich procesów funkcjonujących w banku, ryzyka zaistnienia nieprawidłowości oraz przypadków zaistnienia nieprawidłowości w przeszłości,
 - d) częstotliwości testowania, uzależnionej od stopnia złożoności procesów funkcjonujących w banku oraz rodzaju kluczowych mechanizmów kontrolnych,
 - e) zasad doboru próby do testowania,
 - f) sposobu przeprowadzenia testowania,
 - g) zasad sporządzania projektu raportu z wynikami testowania, jego omawiania, zatwierdzania oraz przekazywania,
 - h) wymaganej dokumentacji testowania.

Rekomendacja 9

Bank powinien zapewnić dokumentację funkcji kontroli w formie matrycy funkcji kontroli oraz powinien określić zakres zadań odnośnie zapewniania funkcjonowania matrycy.

- 9.1. W ramach matrycy funkcji kontroli bank powinien opisać powiązanie celów ogólnych i wyodrębnionych w ich ramach celów szczegółowych systemu kontroli wewnętrznej z procesami istotnymi wraz z wpisanymi w te procesy kluczowymi mechanizmami kontrolnymi i niezależnym monitorowaniem tych mechanizmów. W przypadku banku spółdzielczego będącego uczestnikiem systemu ochrony, bank może ograniczyć się do opisu powiązania celów ogólnych systemu kontroli wewnętrznej z procesami istotnymi wraz z wpisanymi w te procesy kluczowymi mechanizmami kontrolnymi i niezależnym monitorowaniem tych mechanizmów.
- 9.2. Za dokumentowanie funkcji kontroli w formie matrycy funkcji kontroli, w tym pozyskiwanie niezbędnych informacji o celach ogólnych i wyodrębnionych w ich ramach celach szczegółowych systemu kontroli wewnętrznej i procesach istotnych oraz za aktualizację informacji w matrycy, powinna być odpowiedzialna wskazana komórka organizacyjna funkcjonująca w ramach drugiej linii obrony.
- 9.3. Bank powinien wskazać, w ramach komórek organizacyjnych, osoby, które są odpowiedzialne za niezwłoczne dostarczanie komórce utrzymującej matrycę funkcji kontroli informacji dotyczących:
- a) ustanowienia lub zmiany kluczowych mechanizmów kontrolnych,

⁷ Przykładowo wspomnianej wcześniej „komórce kontroli” lub „komórce inspekcji” albo innej komórce dedykowanej do testowania pionowego.

- b) przypisania obowiązku niezależnego monitorowania przestrzegania kluczowych mechanizmów kontrolnych lub zmiany zakresu tego obowiązku,
 - c) ustanowienia lub zmiany procesów istotnych.
- 9.4. Bank powinien uzupełniać matrycę funkcji kontroli o dodatkowe elementy wynikające z systemu kontroli wewnętrznej jego podmiotów zależnych, jeżeli mają one wpływ na zapewnianie osiągnięcia celów systemu kontroli wewnętrznej w procesach istotnych.

Rekomendacja 10

Bank powinien określić zasady raportowania co najmniej o wynikach testowania pionowego oraz o statusie realizacji środków naprawczych i dyscyplinujących.

- 10.1. Bank powinien ustanowić zasady okresowego, raportowania co najmniej o:
- a) wynikach testowania pionowego przestrzegania kluczowych mechanizmów kontrolnych obejmujące w szczególności zestawienie wykrytych nieprawidłowości znaczących i krytycznych,
 - b) statusie realizacji środków naprawczych i dyscyplinujących, o których mowa w rekomendacji 1.5.
- 10.2. Bank powinien wskazać odbiorców raportów o wynikach testowania pionowego oraz o statusie realizacji środków naprawczych i dyscyplinujących, obejmujących co najmniej:
- a) komórkę audytu wewnętrznego,
 - b) zarząd banku
 - c) radę nadzorczą lub komitet audytu, jeżeli został powołany z uwzględnieniem rekomendacji 1.7.

C. ZAPEWNIANIE ZGODNOŚCI

Rekomendacja 11

Bank powinien wyodrębnić zapewnianie zgodności jako jeden z czterech ogólnych celów systemu kontroli wewnętrznej. Bank powinien zapewniać zgodność poprzez funkcję kontroli oraz zarządzanie ryzykiem braku zgodności.

- 11.1. W ramach celu ogólnego systemu kontroli wewnętrznej, jakim jest zapewnianie zgodności, bank powinien odpowiednio wyodrębnić cele szczegółowe dotyczące zapewniania zgodności.
- 11.2. W ramach zapewniania zgodności, zarząd banku powinien odpowiadać za efektywne zarządzanie ryzykiem braku zgodności oraz opracować i zapewniać przestrzeganie polityki zgodności zawierającej co najmniej:
- podstawowe zasady zapewniania zgodności w ramach funkcji kontroli przez wszystkich pracowników banku, w tym pracowników na pierwszej i drugiej linii obrony,
 - podstawowe elementy procesu zarządzania ryzykiem braku zgodności, w tym zwłaszcza rolę komórki do spraw zgodności,
 - rodzaje działań podejmowanych w przypadku wykrycia nieprawidłowości w stosowaniu polityki zgodności, w tym środki naprawcze i dyscyplinujące,
 - zakres, częstotliwość i adresatów informacji dotyczących sposobu wypełnienia zadań odnośnie zapewniania zgodności, w tym raportów w sprawie zarządzania ryzykiem braku zgodności.
- 11.3. W ramach zapewniania zgodności, rada nadzorcza powinna:
- zatwierdzać politykę zgodności,
 - nadzorować wykonywanie przez zarząd banku obowiązków dotyczących zapewniania zgodności zarówno w ramach funkcji kontroli, jak i zarządzania ryzykiem braku zgodności,
 - co najmniej raz w roku oceniać efektywność zarządzania ryzykiem braku zgodności przez bank, w oparciu o okresowe (w tym roczne) raporty komórki do spraw zgodności oraz informacje od zarządu banku.
- 11.4. W przypadku banku spółdzielczego lub banku zrzeszającego będącego uczestnikiem systemu ochrony, rada nadzorcza powinna poinformować bank zrzeszający zarządzający tym systemem ochrony albo jednostkę zarządzającą tym systemem ochrony o wynikach oceny, o której mowa w rekomendacji 11.3c.

Rekomendacja 12

Bank powinien wyodrębnić komórkę do spraw zgodności, zapewnić jej odpowiednie usytuowanie w strukturze organizacyjnej banku, określić w sposób formalny jej uprawnienia i obowiązki, jak również zapewniać niezależność oraz odpowiedni status kierującemu komórką do spraw zgodności i jej pracownikom.

- 12.1. Opracowany przez kierującego komórką do spraw zgodności oraz zatwierdzony przez zarząd banku i radę nadzorczą, regulamin funkcjonowania komórki do spraw zgodności, powinien określać co najmniej:

- a) cel, zakres i szczegółowe zasady działania komórki do spraw zgodności,
- b) usytuowanie komórki do spraw zgodności w strukturze organizacyjnej banku,
- c) ogólny zakres zadań komórki do spraw zgodności, wykonywanych w ramach funkcji kontroli,
- d) ogólny zakres zadań komórki do spraw zgodności, wykonywanych na każdym etapie zarządzania ryzykiem braku zgodności,
- e) ogólne wymogi dotyczące kwalifikacji, doświadczenia i umiejętności oraz rękojmi należytego wykonywania obowiązków przez kierującego komórką do spraw zgodności i jej pracowników, w tym znajomości języka polskiego,
- f) podstawowe prawa i obowiązki kierującego komórką do spraw zgodności oraz pracowników tej komórki,
- g) funkcjonujące w banku mechanizmy zapewniające niezależność komórce do spraw zgodności, w szczególności w zakresie wymogów przewidzianych w przepisach prawa,
- h) sposób zapewniania odpowiednich zasobów kadrowych niezbędnych do skutecznego wykonywania zadań oraz koniecznych środków finansowych do systematycznego podnoszenia kwalifikacji, zdobywania doświadczenia i umiejętności przez pracowników komórki do spraw zgodności,
- i) zasady opracowywania i zatwierdzania procedur i metodyk niezależnego monitorowania przez komórkę do spraw zgodności, w ramach funkcji kontroli,
- j) zasady opracowywania i zatwierdzania procedur i metodyk określających tryb i zasady zarządzania ryzykiem braku zgodności,
- k) zasady odpowiedniego dokumentowania czynności wykonywanych w ramach funkcji kontroli oraz zarządzania ryzykiem braku zgodności,
- l) zasady współpracy komórki do spraw zgodności z komórką organizacyjną do spraw prawnych, komórką (stanowiskiem) odpowiedzialną za zarządzanie ryzykiem oraz komórką audytu wewnętrznego,
- m) zasady współpracy komórki do spraw zgodności z analogicznymi komórkami w podmiocie dominującym i podmiotach zależnych,
- n) relacje komórki do spraw zgodności z zarządem banku i radą nadzorczą oraz z komitetami zarządu banku i rady nadzorczej,
- o) zasady okresowego raportowania do zarządu banku i rady nadzorczej lub komitetu audytu, jeżeli został powołany.

12.2. Usytuowanie komórki do spraw zgodności w strukturze organizacyjnej powinno gwarantować niezależność tej komórce, a fakt ten powinien wynikać ze statutu banku. Komórka do spraw zgodności powinna podlegać bezpośrednio prezesowi banku albo członkowi zarządu, któremu – w ramach wewnętrznego podziału kompetencji w zarządzie banku – przyporządkowano kompetencje w zakresie nadzoru nad ryzykiem braku zgodności i jednocześnie nie przyporządkowano kompetencji, o których mowa w art. 22a ust. 4 i 6 pkt 2 ustawy – *Prawo bankowe*.

12.3. Zarząd banku odpowiada za funkcjonujące w banku mechanizmy zapewniające niezależność komórce do spraw zgodności, w szczególności w zakresie wymogów przewidzianych w przepisach prawa.

- 12.4. Zarząd banku powinien zapewnić komórce do spraw zgodności odpowiednie zasoby kadrowe niezbędne do skutecznego wykonywania zadań oraz konieczne środki finansowe do systematycznego podnoszenia kwalifikacji, zdobywania doświadczenia i umiejętności przez pracowników komórki do spraw zgodności.
- 12.5. Zarząd banku powinien zapewnić odpowiedni status kierującemu komórką do spraw zgodności poprzez szczegółowe określenie obowiązków i uprawnień kierującego tą komórką, jak również trybu jego powoływania i odwoływania, a także wysokości wynagrodzenia. Wysokość wynagrodzenia (w tym premii) kierującego komórką do spraw zgodności, spełniająca wymogi przewidziane w przepisach prawa dotyczących polityki wynagrodzeń, powinna być zatwierdzana przez radę nadzorczą lub komitet audytu, jeżeli został powołany i nie powinna odbiegać od wynagrodzenia innych osób pełniących kluczowe funkcje w banku. Wysokość wynagrodzenia (w tym premii) pracowników komórki do spraw zgodności nie powinna być uzależniona od wyników finansowych banku.
- 12.6. Zarząd banku powinien zapewnić kierującemu komórką do spraw zgodności oraz pracownikom tej komórki odpowiedni zakres uprawnień obejmujący co najmniej:
- prawa dostępu do wszelkich niezbędnych informacji i danych (w tym poufnych i wrażliwych) oraz do pomieszczeń w zakresie koniecznym do wykonywania zadań w obecności osób odpowiedzialnych za te pomieszczenia oraz prawo dostępu do systemów informatycznych (bez możliwości ingerencji w zasoby systemu) uwzględniających informacje i dane niezbędne do wykonywania zadań,
 - prawa do żądania informacji i danych oraz otrzymywania niezwłocznych odpowiedzi od pracowników i komórek organizacyjnych posiadających te informacje i dane,
 - prawa do wglądu do wszelkich akt i dokumentów oraz sporządzania kopii, odpisów lub wyciągów oraz do dokonywania oględzin, przeliczeń, pomiarów w zakresie koniecznym do wykonywania zadań,
 - prawa do żądania pisemnych oraz ustnych wyjaśnień i oświadczeń oraz otrzymywania niezwłocznych odpowiedzi (bez zbędnych opóźnień) od pracowników banku, w związku z wykonywanymi zadaniami komórki do spraw zgodności,
 - prawa do uzyskiwania pomocy od pracowników odpowiednich komórek organizacyjnych banku w zakresie koniecznym do wykonywania zadań,
 - możliwość stosowania narzędzi informatycznych wspomagających realizację zadań komórki do spraw zgodności,
 - prawa do zamawiania ekspertyz zewnętrznych.
- 12.7. Do obowiązków kierującego komórką do spraw zgodności powinno należeć w szczególności:
- opracowanie regulaminu funkcjonowania komórki do spraw zgodności,
 - opracowanie rocznego planu działań komórki do spraw zgodności,
 - zatwierdzanie procedur i metodyk wykorzystywanych w procesie niezależnego monitorowania, w ramach funkcji kontroli oraz zarządzania ryzykiem braku zgodności,

- d) zatwierdzenie wyników identyfikacji, oceny, kontroli oraz monitorowania ryzyka braku zgodności, realizowanych przez komórkę do spraw zgodności oraz przekazywanie raportów zawierających te wyniki,
 - e) opracowanie zasad okresowego raportowania do zarządu banku i rady nadzorczej lub komitetu audytu, jeżeli został powołany, zgodnie z rekomendacją 19 i 21.
- 12.8. Do obowiązków pracownika komórki do spraw zgodności powinno należeć w szczególności:
- a) przestrzeganie zasad etyki zawodowej,
 - b) przestrzeganie zasad poufności w odniesieniu do informacji pozyskiwanych w związku z wykonywaniem zadań,
 - c) wykonywanie czynności z zachowaniem niezbędnej niezależności i obiektywizmu,
 - d) odpowiednie zabezpieczanie materiałów i dokumentów uzyskanych podczas wykonywania czynności, w tym zabezpieczanie ich przed dostępem dla niepowołanych osób,
 - e) odpowiednie dokumentowanie wykonywanych czynności oraz przestrzeganie zasad archiwizacji,
 - f) niezwłoczne informowanie przełożonych o krytycznym poziomie ryzyka braku zgodności.
- 12.9. Ilość osób wchodzących w skład komórki do spraw zgodności, w tym w szczególności w przypadku banku spółdzielczego, powinna być dostosowana do zakresu prowadzonej działalności oraz poziomu ryzyka braku zgodności, na jaki bank jest narażony.

Rekomendacja 13

Zapewnianie zgodności, w ramach funkcji, kontroli powinno obejmować stosowanie mechanizmów kontrolnych, niezależne monitorowanie ich przestrzegania oraz raportowanie.

- 13.1. W ramach funkcji kontroli bank powinien zapewniać zgodność, z uwzględnieniem rekomendacji, o których mowa w części B niniejszej Rekomendacji.
- 13.2. W ramach przestrzegania obowiązujących przepisów prawa, regulacji wewnętrznych i standardów rynkowych każdy z pracowników banku powinien stosować mechanizmy kontrolne i dokonywać niezależnego monitorowania przestrzegania mechanizmów kontrolnych, zgodnie z przypisanymi mu obowiązkami służbowymi.
- 13.3. Bank powinien unikać sytuacji, w której odpowiedzialność za całkowite zapewnianie zgodności ponosi jedynie komórka do spraw zgodności, tj. z pominięciem pozostałych jednostek, komórek, stanowisk organizacyjnych banku oraz pracowników banku. W ramach funkcji kontroli komórka do spraw zgodności powinna zapewniać zgodność, zwłaszcza poprzez:
- a) weryfikację bieżącą pionową, w szczególności z uwzględnieniem rekomendacji 7, chyba że weryfikacja ta została przypisana innym komórkom, zgodnie z rekomendacją 13.5,
 - b) testowanie pionowe, w sposób wskazany w rekomendacji 8.
- 13.4. Zakres weryfikacji bieżącej pionowej oraz testowanie pionowe, dokonywane przez komórkę do spraw zgodności, powinny być odpowiednio dostosowane do specyfiki działalności banku. Zakres dokonywanej przez komórkę do spraw zgodności weryfikacji bieżącej pionowej może obejmować

w szczególności weryfikację przestrzegania mechanizmów kontrolnych (np. procedur), przez pierwszą linię obrony w takich obszarach jak:

- a) ochrona konsumentów, w tym zwłaszcza weryfikacja bieżąca stosowania wzorów umów, pod kątem potencjalnego występowania klauzul umownych uznanych za niedozwolone,
- b) przeciwdziałanie praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu oraz przestrzeganie sankcji międzynarodowych,
- c) działalność konkurencyjna pracowników banku,
- d) konflikty interesów,
- e) skargi i reklamacje,
- f) działalność banku podlegająca wymogom wynikającym z przepisów regulujących funkcjonowanie rynków instrumentów finansowych (np. wymóg klasyfikacji klientów, testów odpowiedniości i adekwatności, wymogi odnośnie odpowiedniego doradztwa inwestycyjnego),
- g) przeciwdziałanie manipulacjom rynkowym,
- h) obowiązki informacyjne względem klientów banków.

13.5. W przypadku gdy komórce do spraw zgodności nie przypisano weryfikacji bieżącej pionowej w zakresie, o którym mowa w rekomendacji 13.4, bank powinien zapewnić, że zadania te będą realizowane przez inne komórki organizacyjne w ramach drugiej linii obrony.

13.6. W przypadku gdy komórce do spraw zgodności przypisano określone zadania w ramach danych procesów funkcjonujących w banku niebędących weryfikacją bieżącą lub testowaniem, pracownicy tej komórki mogą je wykonywać, o ile nie naruszy to ich niezależności i skuteczności odnośnie weryfikacji bieżącej lub testowania.

13.7. W przypadku banku spółdzielczego komórka do spraw zgodności lub inna komórka drugiej linii obrony mogą odstąpić od weryfikacji bieżącej pionowej w zakresie obszarów, o których mowa w rekomendacji 13.4, o ile obszary te są przedmiotem testowania pionowego w tym banku.

Rekomendacja 14

Proces zarządzania ryzykiem braku zgodności powinien obejmować identyfikację, ocenę, kontrolę, monitorowanie oraz raportowanie o ryzyku braku zgodności przez komórkę do spraw zgodności. Bank powinien zdefiniować ryzyko braku zgodności oraz opracować odpowiednie procedury i metodyki.

14.1. Komórka do spraw zgodności powinna być odpowiedzialna za realizację procesu zarządzania ryzykiem braku zgodności w procesach funkcjonujących w banku, przeprowadzanego na podstawie regulaminu funkcjonowania komórki do spraw zgodności oraz procedur i metodyk. W przypadku gdy część zadań odnośnie identyfikacji i oceny ryzyka braku zgodności została powierzona innym komórkom organizacyjnym banku w ramach pierwszej lub drugiej linii obrony, komórka do spraw zgodności powinna zatwierdzać wyniki identyfikacji i oceny ryzyka braku zgodności przez te komórki oraz ponosić ostateczną odpowiedzialność za realizację procesu zarządzania ryzykiem braku zgodności.

- 14.2. Bank powinien określić rodzaje negatywnych skutków, jakie może powodować nieprzestrzeganie przepisów prawa, regulacji wewnętrznych oraz standardów rynkowych, w zakresie dotyczącym działalności banku, uwzględniając zarówno potencjalne skutki finansowe, jak i niefinansowe, jakie mogą się zmaterializować w odniesieniu do tego ryzyka.
- 14.3. Zarządzanie ryzykiem braku zgodności powinno być prowadzone w oparciu o roczny plan działań komórki do spraw zgodności oraz procedury i metodyki zarządzania tym ryzykiem. Kierujący komórką do spraw zgodności powinien opracować roczny plan działań komórki do spraw zgodności oraz przekazywać go do opiniowania zarządowi banku oraz przedstawić do zatwierdzenia radzie nadzorczej.

Rekomendacja 15

W ramach procesu zarządzania ryzykiem braku zgodności bank powinien identyfikować ryzyko braku zgodności. Bank powinien szczegółowo określić zakres informacji wykorzystywanych do identyfikacji ryzyka braku zgodności.

- 15.1. Komórka do spraw zgodności powinna być odpowiedzialna za identyfikację ryzyka braku zgodności, w tym powinna projektować, wprowadzać i stosować procedury i metodyki identyfikacji ryzyka braku zgodności, określając zakres i rodzaj informacji, które są niezbędne do identyfikacji tego ryzyka.
- 15.2. Do podstawowych informacji wykorzystywanych w ramach identyfikacji ryzyka braku zgodności powinny należeć co najmniej:
- a) zmiany przepisów prawa, regulacji wewnętrznych i standardów rynkowych,
 - b) prowadzone w banku rejestry i dokumentacje (np. rejestr strat ryzyka operacyjnego),
 - c) informacje uzyskiwane od innych komórek organizacyjnych, w ramach wykonywania przypisanych im obowiązków, w tym zwłaszcza w ramach realizowanego przez te komórki procesu niezależnego monitorowania,
 - d) ustalenia dokonane przez komórkę do spraw zgodności, w związku z bieżącą weryfikacją oraz testowaniem, wykonywanymi przez tę komórkę,
 - e) wyniki wewnętrznych postępowań wyjaśniających przeprowadzanych przez komórkę do spraw zgodności lub inne komórki organizacyjne banku,
 - f) nieprawidłowości zidentyfikowane przez bank w ramach wszystkich trzech linii obrony,
 - g) informacje pochodzące z anonimowego kanału powiadamiania o naruszeniach,
 - h) ustalenia wynikające z czynności nadzorczych wykonywanych przez uprawnione instytucje (np. KNF) oraz czynności realizowanych przez inne upoważnione instytucje (np. UOKiK, Rzecznik Finansowy).

Rekomendacja 16

W ramach zarządzania ryzykiem braku zgodności bank powinien oceniać zidentyfikowane ryzyko braku zgodności poprzez pomiar ilościowy lub szacowanie jakościowe.

- 16.1. Bank powinien dokonywać zarówno całościowej oceny ryzyka braku zgodności, jak i oceny ryzyka braku zgodności dla procesów funkcjonujących w banku, w szczególności w zakresie procesów istotnych.
- 16.2. Bank powinien dokonywać oceny ryzyka braku zgodności, poprzez pomiar ilościowy lub szacowanie jakościowe. Bank powinien dokumentować ocenę ryzyka braku zgodności w formie mapy ryzyka. W ramach oceny ryzyka, bank powinien uwzględniać wybrane rodzaje metod oceny ryzyka spośród takich jak m.in.:
 - a) samoocena ryzyka,
 - b) analizy scenariuszowe,
 - c) analizy luk regulacyjnych,
 - d) wskaźniki ryzyka braku zgodności.
- 16.3. Dokonując oceny ryzyka braku zgodności, bank powinien dokonywać co najmniej oceny prawdopodobieństwa wystąpienia poszczególnych niezgodności oraz oceniać ich potencjalne skutki, w tym finansowe i niefinansowe.
- 16.4. W ramach odpowiedzialności za ocenę ryzyka braku zgodności, komórka do spraw zgodności powinna ustalić, wprowadzić i stosować procedury i metody oceny ryzyka braku zgodności.

Rekomendacja 17

W ramach procesu zarządzania ryzykiem braku zgodności bank powinien projektować, wprowadzać i stosować, bazujące na ocenie ryzyka braku zgodności, mechanizmy kontroli ryzyka braku zgodności, mające na celu utrzymanie ryzyka braku zgodności na określonym poziomie.

- 17.1. W ramach odpowiedzialności za kontrolę ryzyka braku zgodności, komórka do spraw zgodności powinna:
 - a) określić rodzaje mechanizmów kontroli ryzyka braku zgodności stosowanych w banku,
 - b) wskazywać komórki organizacyjne (w tym zwłaszcza działające w ramach pierwszej linii obrony) odpowiedzialne za zaprojektowanie, wdrożenie i stosowanie poszczególnych rodzajów mechanizmów kontroli ryzyka braku zgodności w procesach, w których uczestniczą.
- 17.2. Komórka do spraw zgodności odpowiada za stosowanie wybranych rodzajów mechanizmów kontroli ryzyka braku zgodności, do których należą:
 - a) analiza nowych produktów i usług wprowadzanych do oferty banku, analiza modyfikacji tych produktów i usług oraz analiza procesów sprzedażowych tych produktów i usług, pod kątem zgodności z przepisami prawa, regulacjami wewnętrznymi i standardami rynkowymi (np. analiza pod kątem zgodności z ustawą o kredycie konsumenckim, wymogami bancassurance, wymogami przepisów implementujących dyrektywę MiFID, przeciwdziałania tzw. missellingowi),
 - b) wydawanie szczegółowych wytycznych przez komórkę do spraw zgodności dotyczących określonego postępowania,
 - c) koordynowanie procesu informowania o zmianach w przepisach prawa, regulacjach wewnętrznych i standardach rynkowych,

- d) uczestnictwo w kluczowych projektach wdrożeniowych, w kontekście zapewniania zgodności z przepisami prawa, regulacjami wewnętrznymi i standardami rynkowymi (o ile nie narusza to niezależności komórki do spraw zgodności w procesie testowania),
- e) przeprowadzanie lub zlecanie szkoleń w zakresie wskazanym przez komórkę do spraw zgodności,
- f) określenie wskaźników ryzyka braku zgodności.

Rekomendacja 18

W ramach procesu zarządzania ryzykiem braku zgodności bank powinien monitorować wielkość i profil ryzyka braku zgodności. Bank powinien określić przy tym zakres testowania sposobu wdrożenia i przestrzegania mechanizmów kontroli ryzyka braku zgodności.

- 18.1. Bank powinien monitorować wielkość i profil ryzyka braku zgodności, uwzględniając w szczególności zmiany wielkości i profilu tego ryzyka, wynikające z zastosowanych mechanizmów kontroli ryzyka braku zgodności (np. w związku z wdrożeniem szczegółowych zaleceń komórki do spraw zgodności).
- 18.2. W ramach odpowiedzialności za monitorowanie wielkości i profilu ryzyka braku zgodności komórka do spraw zgodności powinna zaprojektować, wprowadzić i stosować procedury i metodyki monitorowania ryzyka braku zgodności, w tym w szczególności testować sposób wdrożenia i przestrzegania mechanizmów kontroli ryzyka braku zgodności (np. testować wdrożenie szczegółowych wytycznych komórki do spraw zgodności).
- 18.3. W ramach monitorowania wielkości i profilu ryzyka braku zgodności, bank powinien wykorzystać co najmniej:
 - a) informacje pozyskane w trakcie weryfikacji bieżącej pionowej oraz testowania pionowego, o których mowa w rekomendacji 13.3,
 - b) informacje pozyskane ze źródeł służących do identyfikacji ryzyka braku zgodności, o których mowa w rekomendacji 15.2.
- 18.4. Bank może połączyć testowanie sposobu wdrożenia i przestrzegania mechanizmów kontroli ryzyka braku zgodności z testowaniem pionowym, o którym mowa w rekomendacji 13.3b.
- 18.5. W przypadku gdy wyniki monitorowania wielkości i profilu ryzyka braku zgodności wskazują, że sposób wdrożenia i przestrzegania mechanizmów kontroli ryzyka braku zgodności jest w ocenie komórki do spraw zgodności niewystarczający, bank powinien dokonać odpowiedniej korekty wielkości i profilu ryzyka braku zgodności.

Rekomendacja 19

W ramach zarządzania ryzykiem braku zgodności bank powinien zapewnić przekazywanie, co kwartał, raportów do zarządu banku i rady nadzorczej lub komitetu audytu, jeżeli został powołany, dotyczących wyników identyfikacji, oceny, kontroli i monitorowania wielkości i profilu ryzyka braku zgodności.

- 19.1. Komórka do spraw zgodności powinna być odpowiedzialna za kompleksowe raportowanie wyników dotyczących:

- a) identyfikacji ryzyka braku zgodności, w tym obejmujących istotne zmiany w przepisach prawa, regulacjach wewnętrznych i standardach rynkowych,
 - b) oceny ryzyka braku zgodności, w tym obejmujących zestawienie ocen ryzyka braku zgodności wskazujących na wysoki poziom ryzyka braku zgodności,
 - c) kontroli ryzyka braku zgodności, w tym obejmujących zestawienie najważniejszych rodzajów mechanizmów kontroli ryzyka braku zgodności,
 - d) monitorowania wielkości i profilu ryzyka braku zgodności, w tym obejmujących zestawienie statusów wdrożenia mechanizmów kontroli ryzyka braku zgodności, przypadków korekty oceny ryzyka braku zgodności oraz wyników testowania pionowego, w przypadkach, o których mowa w rekomendacji 18.4.
- 19.2. Raporty powinny być przekazywane z częstotliwością kwartalną, przez kierującego komórką do spraw zgodności zarządowi banku, radzie nadzorczej lub komitetowi audytu, jeżeli został powołany. Jednocześnie, w przypadku gdy zidentyfikowana wielkość ryzyka braku zgodności jest wysoka lub krytyczna, niezbędne informacje w tym zakresie powinny być przekazywane przez komórkę do spraw zgodności niezwłocznie do zarządu banku i rady nadzorczej oraz do komórki audytu wewnętrznego.
- 19.3. W przypadku banku spółdzielczego lub banku zrzeszającego będącego uczestnikiem systemu ochrony, zestawienie raportów, o których mowa w rekomendacji 19.2 powinno być, dodatkowo, co najmniej raz do roku, przekazywane do banku zrzeszającego zarządzającego tym systemem ochrony albo do jednostki zarządzającej tym systemem ochrony.

Rekomendacja 20

Bank powinien opracować zasady współpracy komórki do spraw zgodności banku z analogicznymi komórkami podmiotu dominującego i podmiotów zależnych, jak również określić zakres dopuszczalnego korzystania z usług doradczych podmiotów zewnętrznych.

- 20.1. Zasady współpracy komórki do spraw zgodności banku będącego podmiotem zależnym, z analogiczną komórką podmiotu dominującego powinny być określone w sformalizowanej polityce, opracowanej przez zarząd banku i zatwierdzonej przez radę nadzorczą banku będącego podmiotem zależnym. Komórka do spraw zgodności banku będącego podmiotem zależnym, może współpracować z analogiczną komórką podmiotu dominującego, o ile nie narusza to obowiązujących bank przepisów prawa, regulacji ostrożnościowych i niezależności komórki do spraw zgodności banku będącego podmiotem zależnym, oraz jest uzasadnione interesem tego banku.
- 20.2. Zakres współpracy komórki do spraw zgodności banku będącego podmiotem zależnym, z analogiczną komórką podmiotu dominującego powinien być wyraźnie określony i obejmować wymianę wiedzy, doświadczenia, stosowania procedur i metodyk oraz ewentualne wsparcie eksperckie. W ramach zarządzania ryzykiem braku zgodności analogiczna komórka podmiotu dominującego nie może narzucać oceny ryzyka braku zgodności, rodzajów mechanizmów kontroli ryzyka braku zgodności oraz korekty ryzyka braku zgodności, dokonywanej w ramach monitorowania ryzyka braku zgodności.

- 20.3. Zasady współpracy komórki do spraw zgodności banku z analogiczną komórką podmiotu zależnego powinny być określone w sformalizowanej polityce opracowanej przez zarząd banku i zatwierdzonej przez radę nadzorczą.
- 20.4. Bank może, w uzasadnionych przypadkach korzystać z określonych usług doradczych w ramach zarządzania ryzykiem braku zgodności, przy czym odpowiedzialność za zarządzanie ryzykiem spoczywa na komórce do spraw zgodności. W ramach zarządzania ryzykiem braku zgodności, bank może korzystać w szczególności z takich usług doradczych, jak:
- dostarczanie analiz na potrzeby identyfikacji ryzyka braku zgodności,
 - wsparcie w zakresie opracowywania procedur i metodyk dotyczących zarządzania ryzykiem braku zgodności,
 - wsparcie w zakresie niektórych mechanizmów kontroli ryzyka braku zgodności (np. organizacja szkoleń lub przygotowywanie opinii prawnych przez wyspecjalizowane podmioty zewnętrzne).

Rekomendacja 21

Bank powinien opracować zasady raportowania przez komórkę do spraw zgodności, odnośnie realizacji jej zadań, do zarządu banku i rady nadzorczej.

- 21.1. Kierujący komórką do spraw zgodności powinien opracować, a zarząd banku i rada nadzorcza powinny zatwierdzić zasady rocznego przesyłania przez komórkę do spraw zgodności do zarządu banku i rady nadzorczej lub komitetu audytu, jeżeli został powołany, raportów odnośnie realizacji zadań tej komórki obejmującego co najmniej:
- sprawozdanie z realizacji zadań komórki do spraw zgodności,
 - zestawienie wyników testowania przestrzegania kluczowych mechanizmów kontrolnych, w oparciu o informacje, o których mowa w rekomendacji 10.1a,
 - zestawienie wyników identyfikacji, oceny, monitorowania i kontroli ryzyka braku zgodności, w oparciu o informacje, o których mowa w rekomendacji 19.1,
 - sposób zapewnienia niezależności komórce do spraw zgodności i jej pracownikom,
 - informacje o zapewnianiu odpowiednich zasobów kadrowych niezbędnych do skutecznego wykonywania zadań oraz koniecznych środków finansowych do systematycznego podnoszenia kwalifikacji, zdobywania doświadczenia i umiejętności przez pracowników komórki do spraw zgodności,
 - zakres współpracy komórki do spraw zgodności banku z analogiczną komórką podmiotu dominującego, podmiotów zależnych oraz korzystania z określonych usług doradczych w ramach zarządzania ryzykiem braku zgodności.

D. AUDYT WEWNĘTRZNY

Rekomendacja 22

Bank powinien wyodrębnić niezależną komórkę audytu wewnętrznego i przypisać jej zadania wykonywane w ramach działalności zapewniającej oraz działalności doradczej.

- 22.1. W ramach działalności zapewniającej komórka audytu wewnętrznego powinna być odpowiedzialna za dokonywanie oceny adekwatności i skuteczności systemu zarządzania ryzykiem i systemu kontroli wewnętrznej w całej działalności banku, poprzez przeprowadzanie badań audytowych ujętych w ramach zdefiniowanego przez bank procesu audytowego. Proces audytowy powinien odbywać się na podstawie karty audytu oraz procedur i metodyk. Na proces audytowy składać się powinny co najmniej:
- plany audytu,
 - przygotowanie badania audytowego,
 - przeprowadzenie badania audytowego, z uwzględnieniem raportowania jego wyników,
 - monitorowanie efektywności realizacji zaleceń poaudytowych.
- 22.2. W odniesieniu do systemu zarządzania ryzykiem, proces audytowy powinien obejmować ocenę adekwatności i skuteczności systemu zarządzania ryzykiem, odpowiednio na pierwszej i drugiej linii obrony, z uwzględnieniem adekwatności i skuteczności wybranych do badania audytowego mechanizmów kontroli ryzyka stosowanych w ramach tych linii. W odniesieniu do systemu kontroli wewnętrznej, proces audytowy powinien obejmować ocenę adekwatności i skuteczności systemu kontroli wewnętrznej, odpowiednio na pierwszej i drugiej linii obrony, z uwzględnieniem adekwatności i skuteczności wybranych do badania audytowego mechanizmów kontrolnych i niezależnego monitorowania ich przestrzegania w ramach pierwszej i drugiej linii obrony.
- 22.3. Komórka audytu wewnętrznego powinna w ramach badań audytowych systemu kontroli wewnętrznej brać pod uwagę w szczególności wyniki oraz skuteczność i adekwatność weryfikacji bieżącej i testowania przestrzegania mechanizmów kontrolnych przez komórki organizacyjne w ramach pierwszej i drugiej linii obrony.
- 22.4. W ramach działalności doradczej komórka audytu wewnętrznego może przysparzać wartości i usprawnień w odniesieniu do działalności banku, o ile działalność taka nie zagraża niezależności, efektywności i obiektywizmowi działalności zapewniającej oraz:
- jest podejmowana na wniosek zarządu banku, rady nadzorczej, komitetu audytu lub komitetu do spraw ryzyka,
 - jest podejmowana w odniesieniu do kluczowych, z punktu widzenia banku, rozwiązań o charakterze systemowym,
 - nie jest podejmowana w odniesieniu do projektowania, opiniowania i zatwierdzania procedur i metodyk stosowanych w banku,
 - skutkuje jedynie niewiążącymi opiniami wydawanymi przez komórkę audytu wewnętrznego,

- e) jest podejmowana z uwzględnieniem zasobów mieszczących się w limitach działalności doradczej, określonych przez zarząd banku dla komórki audytu, zgodnie z którymi działalność doradcza powinna mieć charakter działalności wyjątkowej.

22.5. W przypadku gdy pracownik komórki audytu wewnętrznego wykonywał działalność doradczą odnośnie danego rozwiązania, co najmniej przez rok nie powinien on wykonywać działalności zapewniającej w zakresie, który był przedmiotem tej działalności doradczej.

Rekomendacja 23

Bank powinien zapewnić odpowiednie usytuowanie komórki audytu wewnętrznego w strukturze organizacyjnej banku, określić w sposób formalny jej uprawnienia i obowiązki, jak również zapewnić niezależność, obiektywizm oraz odpowiedni status kierującemu komórką audytu wewnętrznego i audytorom wewnętrznym.

23.1. Opracowana przez kierującego komórką audytu wewnętrznego i zatwierdzona przez zarząd banku oraz radę nadzorczą karta audytu powinna określać co najmniej:

- a) misję i cele komórki audytu wewnętrznego oraz szczegółowe zasady działania komórki audytu wewnętrznego, w tym zasady opracowywania strategii działalności komórki audytu wewnętrznego,
- b) usytuowanie komórki audytu wewnętrznego w strukturze organizacyjnej banku,
- c) zakres zadań komórki audytu wewnętrznego, wykonywanych w ramach działalności zapewniającej oraz działalności doradczej,
- d) ogólne wymogi dotyczące kwalifikacji, doświadczenia i umiejętności oraz rękopmi należytego wykonywania obowiązków przez kierującego komórką audytu wewnętrznego i audytorów wewnętrznych, w tym znajomości języka polskiego,
- e) podstawowe prawa i obowiązki kierującego komórką audytu wewnętrznego, kierującego badaniem audytowym oraz audytorów wewnętrznych,
- f) funkcjonujące w banku mechanizmy zapewniające niezależność komórce audytu wewnętrznego, w szczególności w zakresie wymogów przewidzianych w przepisach prawa,
- g) sposób zapewniania odpowiednich zasobów kadrowych niezbędnych do skutecznego wykonywania zadań oraz koniecznych środków finansowych do systematycznego podnoszenia kwalifikacji, zdobywania doświadczenia i umiejętności przez audytorów wewnętrznych,
- h) odpowiednią liczbę audytorów wewnętrznych posiadających stosowne certyfikaty zawodowe uznanych organizacji międzynarodowych przydatne w pracach audytora wewnętrznego (np. *Certified Internal Auditor – CIA*, *Professional Risk Manager – PRM*, *Financial Risk Manager – FRM*, *Certified Information Systems Auditor - CISA*),
- i) odpowiednią liczbę audytorów wewnętrznych, uwzględniającą wielkość banku, stopień złożoności procesów funkcjonujących w banku, możliwość realizacji planów audytu,
- j) ogólne zasady wynagradzania audytorów wewnętrznych, umożliwiające zatrudnianie wysoko wykwalifikowanych specjalistów oraz zasady i kryteria przyznawania im premii,

- k) zasady opracowywania i zatwierdzania planów audytu, raportów z badania audytowego oraz procedur i metodyk badania audytowego,
 - l) opis wszystkich etapów procesu audytowego,
 - m) zasady przeprowadzania badań audytowych nieprzewidzianych w planach audytu (tj. audytów doraźnych),
 - n) zasady współpracy komórki audytu wewnętrznego z komórką organizacyjną do spraw prawnych oraz komórką do spraw zgodności i komórką (stanowiskiem) odpowiedzialną za zarządzanie ryzykiem,
 - o) zasady współpracy komórki audytu wewnętrznego z analogiczną komórką podmiotu dominującego i podmiotów zależnych oraz z biegłym rewidentem,
 - p) relacje komórki audytu wewnętrznego z zarządem banku i radą nadzorczą oraz z komitetami zarządu banku i rady nadzorczej,
 - q) zasady etyki zawodowej,
 - r) zasady zapewniania jakości działalności zapewniającej i doradczej komórki audytu wewnętrznego,
 - s) zasady okresowego raportowania do zarządu banku i rady nadzorczej lub komitetu audytu, jeżeli został powołany.
- 23.2. Działalność komórki audytu wewnętrznego powinna wynikać z, opracowanej przez kierującego tą komórką, długofalowej strategii jej działalności obejmującej co najmniej wizję funkcjonowania komórki w określonym przedziale czasowym, jej model organizacyjny (struktura organizacyjna uwzględniająca strukturę organizacyjną banku, odpowiednia liczba audytorów), program rozwoju pracowników, planowane do wdrożenia narzędzia informatyczne oraz relacje banku z analogicznymi komórkami podmiotu dominującego i podmiotów zależnych oraz z biegłym rewidentem. Strategia działalności komórki audytu wewnętrznego powinna być opiniowana przez zarząd banku i komitet audytu, jeżeli został powołany oraz zatwierdzana przez radę nadzorczą.
- 23.3. Usytuowanie komórki audytu wewnętrznego w strukturze organizacyjnej powinno gwarantować niezależność komórki audytu wewnętrznego, a fakt ten powinien wynikać ze statutu banku. Komórka audytu wewnętrznego powinna podlegać organizacyjnie prezesowi zarządu banku. W celu zapewnienia niezależności komórka audytu wewnętrznego, jako trzecia linia obrony, nie może podlegać niezależnemu monitorowaniu ze strony komórek (stanowisk) organizacyjnych usytuowanych w ramach drugiej linii obrony.
- 23.4. Zarząd banku odpowiada za funkcjonujące w banku mechanizmy zapewniające niezależność komórce audytu, w szczególności w zakresie wymogów przewidzianych w przepisach prawa. Pracownicy komórki audytu wewnętrznego nie powinni wykonywać żadnych innych czynności w banku poza tymi, które wynikają z działalności zapewniającej lub doradczej, w tym zwłaszcza nie powinni wykonywać żadnych czynności operacyjnych.
- 23.5. Zarząd banku odpowiada za zapewnianie warunków do obiektywnego wykonywania zadań przez kierującego komórką audytu wewnętrznego, kierującego badaniem audytowym oraz audytorów

wewnętrznych. Kierujący komórką audytu wewnętrznego przygotowuje, zarząd banku opiniuje, a rada nadzorcza zatwierdza:

- a) zasady wyłączenia kierującego badaniem audytowym i audytorów wewnętrznych z wykonywania zadań, w przypadku konfliktu interesów (w tym zwłaszcza w przypadku występowania powiązań o charakterze personalnym z pracownikami jednostek audytowanych),
- b) zasady ponownej realizacji badania audytowego w przypadku uznania, że w toku procesu audytowego kierujący badaniem audytowym lub audytor wewnętrzny nie zachował niezależności i nie kierował się zasadami bezstronności,
- c) minimalny okres, w którym kierujący badaniem audytowym lub audytor wewnętrzny nie może wykonywać badania audytowego, w związku z realizacją przez niego – w czasie, gdy był wcześniej zatrudniony w jednostce audytowanej – zadań podlegających badaniu audytowemu.

23.6. Audytorzy wewnętrzni, wykonując przypisane im zadania, powinni zachowywać niezależność i kierować się bezstronnością, poprzez stosowanie zasad należytej staranności i sceptycznego osądu. W szczególności nie powinni się zgadzać na stosowanie rozwiązań i kompromisów, które mogłyby mieć negatywny wpływ na jakość ich pracy, jak również powinni wyłączać się z wykonywania zadań w przypadku występowania powiązań personalnych z pracownikami jednostek audytowych.

23.7. Zarząd banku powinien zapewniać odpowiedni status kierującemu komórką audytu wewnętrznego poprzez szczegółowe określenie obowiązków i uprawnień kierującego tą komórką, jak również trybu jego powoływania i odwoływania, a także wysokości wynagrodzenia. Stanowisko kierującego komórką audytu wewnętrznego powinno być usytuowane na poziomie bezpośrednio poniżej poziomu zarządu banku (np. poziom dyrektora zarządzającego w banku, o ile takie stanowisko zostało ustanowione). Wysokość wynagrodzenia (w tym premii) kierującego komórką audytu wewnętrznego, spełniająca wymogi przewidziane w przepisach prawa dotyczących polityki wynagrodzeń, powinna być zatwierdzana przez radę nadzorczą i nie powinna odbiegać od wynagrodzenia innych osób pełniących kluczowe funkcje w banku. Wysokość wynagrodzenia (w tym premii) audytorów wewnętrznych nie powinna być uzależniona od wyników finansowych banku.

23.8. Kierujący komórką audytu wewnętrznego przygotowuje, zarząd banku opiniuje, a rada nadzorcza zatwierdza:

- a) zasady przenoszenia pracowników z innych komórek organizacyjnych banku do komórki audytu wewnętrznego,
- b) zasady doskonalenia kwalifikacji, zdobywania doświadczenia i umiejętności zawodowych przez audytorów wewnętrznych, w tym zasady ustalania indywidualnych programów rozwoju oraz określanie odpowiedniej liczby audytorów wewnętrznych posiadających stosowne certyfikaty zawodowe uznanych organizacji międzynarodowych przydatne w pracach audytora wewnętrznego,
- c) zasady okresowej oceny pracy audytorów wewnętrznych, na której wynik nie powinni mieć wpływu pracownicy jednostek audytowanych.

23.9. Zarząd banku powinien zapewniać komórce audytu wewnętrznego odpowiednie zasoby kadrowe niezbędne do skutecznego wykonywania zadań oraz konieczne środki finansowe do systematycznego

podnoszenia kwalifikacji, zdobywania doświadczenia i umiejętności przez audytorów wewnętrznych. Zarząd banku powinien określić co najmniej:

- a) odpowiednią liczbę audytorów wewnętrznych, uwzględniającą wielkość banku, stopień złożoności procesów funkcjonujących w banku, możliwość realizacji planów audytu,
- b) wysokość przeciętnego wynagrodzenia audytorów wewnętrznych, umożliwiające zatrudnianie wysoko wykwalifikowanych specjalistów oraz zasady i kryteria przyznawania im premii.

Rekomendacja 24

Bank powinien szczegółowo określić prawa i obowiązki kierującego komórką audytu wewnętrznego, kierującego badaniem audytowym oraz audytorów wewnętrznych, zwłaszcza w odniesieniu do procesu audytowego, a także opracować szczegółowe procedury i metodyki badania audytowego.

24.1. Zarząd banku powinien zapewnić kierującemu komórką audytu wewnętrznego, kierującemu badaniem audytowym oraz audytorom wewnętrznym odpowiedni zakres uprawnień obejmujący co najmniej:

- a) prawo do uczestnictwa w (wybranych przez kierującego komórką audytu wewnętrznego) posiedzeniach komitetów powołanych przez zarząd banku,
- b) prawo dostępu do wszelkich niezbędnych informacji i danych (w tym poufnych i wrażliwych) oraz do pomieszczeń, w zakresie, w którym audytorzy wewnętrzni uznają to za konieczne do wykonywania zadań, w obecności osób odpowiedzialnych za te pomieszczenia oraz prawo dostępu do systemów informatycznych (bez możliwości ingerencji w zasoby systemu), uwzględniających informacje i dane niezbędne do wykonywania zadań,
- c) prawo do przeprowadzania obserwacji oraz asystowania przy wszelkich czynnościach wykonywanych w jednostce audytowanej,
- d) prawo do żądania informacji i danych oraz otrzymywania niezwłocznych odpowiedzi od pracowników i komórek organizacyjnych posiadających te informacje,
- e) prawo do wglądu do wszelkich akt i dokumentów oraz sporządzania kopii, odpisów lub wyciągów oraz dokonywania oględzin, przeliczeń i pomiarów w zakresie koniecznym do wykonywania zadań,
- f) prawo do żądania pisemnych oraz ustnych wyjaśnień i oświadczeń oraz otrzymywania niezwłocznych odpowiedzi od pracowników jednostek audytowanych,
- g) prawo do uzyskiwania pomocy od pracowników jednostek audytowanych, w zakresie koniecznym do wykonywania zadań,
- h) możliwość stosowania narzędzi informatycznych, dostosowanych do specyfiki działalności banku, stopnia złożoności procesów funkcjonujących w banku oraz potrzeb audytu wewnętrznego,
- i) prawo do uzyskiwania pomocy od ekspertów zewnętrznych, zgodnie z regulacją wewnętrzną opracowaną w banku,
- j) prawo do podejmowania decyzji o poinformowaniu rady nadzorczej o nieprawidłowościach krytycznych wykrytych w ramach pierwszej linii obrony zgodnie z rekomendacją 3.

24.2. Do obowiązków kierującego komórką audytu wewnętrznego powinno należeć w szczególności:

- a) przygotowanie strategii działalności komórki audytu,
 - b) opracowanie karty audytu,
 - c) opracowanie planów audytu,
 - d) opracowywanie zasad corocznej aktualizacji uniwersum audytu oraz mapy ryzyka,
 - e) zatwierdzanie wyników analizy ryzyka o której mowa w rekomendacji 25.2,
 - f) zatwierdzanie programu, w tym harmonogramu badania audytowego oraz istotnych odstępstw od wykonania programu lub harmonogramu badania audytowego,
 - g) zatwierdzanie przypisania audytorów wewnętrznych do poszczególnych badań audytowych, weryfikacja ich niezależności, obiektywizmu i kwalifikacji oraz – w zależności od wyników tej weryfikacji – podejmowanie decyzji o ewentualnym wyłączeniu audytora wewnętrznego z badania audytowego,
 - h) pisemne informowanie kierującego jednostką audytowaną o zamiarze przeprowadzenia badania audytowego, zgodnie z rekomendacją 27.1,
 - i) podejmowanie decyzji w sprawie wydłużenia terminu badania audytowego,
 - j) zatwierdzanie raportu z badania audytowego, zgodnie z rekomendacją 27.9,
 - k) opiniowanie nowego terminu realizacji zaleceń poaudytowych, zgodnie z rekomendacją 28.5,
 - l) zapewnianie jakości funkcjonowania komórki audytu wewnętrznego,
 - m) opracowywanie zasad okresowego raportowania do zarządu banku i rady nadzorczej lub komitetu audytu, jeżeli został powołany zgodnie z rekomendacją 31.
- 24.3. Do obowiązków kierującego badaniem audytowym powinno należeć w szczególności:
- a) opracowywanie programu badania audytowego, w tym harmonogramu badania audytowego,
 - b) sprawowanie nadzoru nad wykonywaniem zadań przez audytorów wewnętrznych w ramach badania audytowego,
 - c) przygotowywanie projektu raportu z badania audytowego.
- 24.4. Do obowiązków audytora wewnętrznego uczestniczącego w badaniu powinno należeć w szczególności:
- b) przestrzeganie zasad etyki obowiązujących audytorów wewnętrznych (np. kodeksu etyki wydanego przez Instytut Audytorów Wewnętrznych),
 - c) przestrzeganie zasad poufności w odniesieniu do informacji pozyskiwanych w związku z wykonywaniem zadań,
 - d) przeprowadzenie badania audytowego z zachowaniem niezbędnej niezależności i obiektywizmu,
 - e) odpowiednie zabezpieczanie materiałów i dokumentów uzyskanych podczas badania audytowego, w tym zabezpieczanie ich przed dostępem ze strony osób niepowołanych,
 - f) odpowiednie dokumentowanie badania audytowego, w tym sporządzanie dokumentacji roboczej oraz przestrzeganie zasad jej archiwizacji,
 - g) niezwłoczne informowanie przełożonych o nieprawidłowościach krytycznych oraz występujących trudnościach podczas badania audytowego mogących mieć wpływ na terminowość lub jakość badania.

- 24.5. Bank powinien opracować szczegółowe procedury i metodyki badania audytowego, dostosowane do konkretnych zadań, które ma wykonywać komórka audytu wewnętrznego i zasobów, jakimi ona dysponuje. Procedury i metodyki badania audytowego powinny obejmować co najmniej:
- szczęgółowy sposób postępowania na każdym etapie procesu badania audytowego,
 - sposób i zakres badania wybranych obiektów audytowych (np. metodyka badania procesu sprawozdawczości finansowej, metodyka badania obszarów technologii informacyjnej i bezpieczeństwa środowiska teleinformacyjnego),
 - metody i techniki audytowe (np. metody doboru próby),
 - sposób wykorzystania technologii i narzędzi informatycznych w ramach badania audytowego,
 - sposób uwzględniania w badaniu matrycy funkcji kontroli,
 - sposób wyznaczania zespołu audytorów wewnętrznych,
 - wzory formularzy, dokumentacji roboczej oraz wzór raportu z badania audytowego,
 - sposób dokumentowania badania audytowego, w tym zasady sporządzania, archiwizacji i wglądu do raportów oraz dokumentacji roboczej.

Rekomendacja 25

W ramach procesu audytowego bank powinien stosować plany audytu, których opracowanie i zatwierdzenie powinno być poprzedzone analizą poziomu ryzyka wynikającego z działalności prowadzonej przez bank.

- 25.1. Zakres i częstotliwość badań audytowych w danym okresie, powinna wynikać ze strategicznego (długoterminowego) oraz opartego na nim operacyjnego (rocznego) planu badań audytowych. Kierujący audytem wewnętrznym powinien opracować plany audytu w oparciu o uniwersum audytu oraz mapę ryzyka. Uniwersum audytu oraz mapa ryzyka powinny podlegać corocznej aktualizacji.
- 25.2. Komórka audytu wewnętrznego powinna dokonywać analizy (identyfikacji i oceny) poziomu ryzyka zaistnienia nieprawidłowości we wszystkich obszarach działalności banku. Analiza poziomu ryzyka, w tym zidentyfikowane obszary ryzyka i poziom ich istotności, powinna być zatwierdzana przez kierującego komórką audytu wewnętrznego i dokumentowana w formie mapy ryzyka. Identyfikacja i ocena poziomu ryzyka na potrzeby planów działalności zapewniającej powinna obejmować co najmniej:
- przyjętą przez bank strategię działalności oraz strategię zarządzania ryzykiem, jak również wynikający z tych strategii model biznesowy banku oraz apetyt na ryzyko,
 - obowiązujące przepisy prawa i standardy rynkowe oraz zidentyfikowane zmiany w tym zakresie, które są planowane do wdrożenia w najbliższym czasie,
 - informacje uzyskane w trakcie badań audytowych, w tym nieprawidłowości znaczące i krytyczne zidentyfikowane podczas wcześniejszych badań audytowych,
 - stopień i terminowość realizacji zaleceń poaudytowych przez jednostki audytowane,
 - wielkość i profil poszczególnych rodzajów ryzyka w banku, w tym zwłaszcza ryzyka operacyjnego,

- f) informacje uzyskane przez komórkę audytu wewnętrznego w ramach uczestnictwa w komitetach banku powołanych przez zarząd,
 - g) wprowadzenie lub planowane wprowadzenie zmian w strukturze organizacyjnej, nowych procesów w działalności banku, w tym zwłaszcza procesów istotnych lub znacznej modyfikacji dotychczas funkcjonujących procesów,
 - h) wprowadzenie lub planowane wprowadzenie nowych produktów lub usług do oferty banku lub ich znacznej modyfikacji, w szczególności w odniesieniu do produktów lub usług istotnych z punktu widzenia jego działalności i wyników finansowych,
 - i) informacje pochodzące z anonimowego kanału powiadamiania o naruszeniach,
 - j) informacje przekazywane przez jednostki, komórki, stanowiska organizacyjne banku usytuowane w ramach pierwszej i drugiej linii obrony, zgodnie z rekomendacją 3,
 - k) informacje wynikające z regularnych przeglądów szacowania kapitału wewnętrznego i zarządzania kapitałowego,
 - l) informacje uzyskiwane od podmiotu dominującego lub podmiotów zależnych,
 - m) ustalenia wynikające z badań przeprowadzanych przez audytora zewnętrznego, w tym zwłaszcza biegłego rewidenta,
 - n) ustalenia wynikające z czynności wykonywanych w ramach nadzoru sprawowanego przez upoważnione do tego podmioty (np. wyniki inspekcji lub procesu badania i oceny nadzorczej przeprowadzanych przez KNF),
 - o) zmiany w otoczeniu gospodarczym banku.
- 25.3. Opracowując strategiczny (długoterminowy) i operacyjny (roczny) plan badań audytowych oraz dokonując zmiany tych planów, kierujący komórką audytu wewnętrznego powinien ponadto uwzględniać co najmniej:
- a) misję, strategię i cele komórki audytu wewnętrznego,
 - b) sugestie i wskazania zarządu banku (lub jego członków), rady nadzorczej, komitetu audytu, jeżeli został powołany oraz komitetu do spraw ryzyka,
 - c) zalecenia instytucji wykonujących czynności nadzorcze (np. KNF),
 - d) zasoby kadrowe komórki audytu wewnętrznego, rezerwy czasowe na wykonanie zadań dotyczących monitorowania efektywności realizacji zaleceń poaudytowych oraz na wykonywanie zadań na potrzeby instytucji wykonujących czynności nadzorcze (np. weryfikacja realizacji zaleceń KNF),
 - e) dostępne narzędzia informatyczne dostosowane do specyfiki działalności banku, stopnia złożoności procesów funkcjonujących w banku oraz potrzeb badań audytowych,
 - f) istotne zmiany elementów wchodzących w skład uniwersum audytu lub matrycy funkcji kontroli.
- 25.4. W ramach strategicznego (długoterminowego) planu badań audytowych kierujący komórką audytu wewnętrznego powinien wskazać minimalną częstotliwość obejmowania badaniem audytowym wszystkich obiektów audytowych z uniwersum audytu.
- 25.5. W przypadku pojawienia się nowych, istotnych okoliczności, w tym zwłaszcza istotnych zmian w uniwersum audytu lub mapie ryzyka, plany audytu powinny być odpowiednio aktualizowane.

- 25.6. Strategiczny (długoterminowy) i operacyjny (roczny) plan badań audytowych oraz ich zmiany, powinny być przekazywane do opiniowania zarządowi banku oraz przedstawiane do zatwierdzenia radzie nadzorczej.
- 25.7. Kierujący komórką audytu wewnętrznego powinien regularnie, nie rzadziej niż raz na pół roku, informować zarząd banku i radę nadzorczą lub komitet audytu, jeżeli został powołany o statusie realizacji operacyjnego (rocznego) planu badań audytowych.

Rekomendacja 26

W ramach procesu audytowego audytorzy wewnętrzeni powinni z należytą starannością przygotować się do badania audytowego. Kierujący badaniem audytowym powinien opracować program badania audytowego.

- 26.1. Przed rozpoczęciem badania audytowego, kierujący tym badaniem powinien przygotować program badania audytowego, który powinien być zatwierdzony przez kierującego komórką audytu wewnętrznego. Program badania audytowego powinien obejmować co najmniej:
- a) opis celu, zakresu i okresu objętego badaniem audytowym, w tym szczegółową listę zagadnień do badania,
 - b) dostępne zasoby, w tym skład zespołu audytorów wewnętrznych mających przeprowadzić badanie, zapewniający odpowiednią wydajność pracy oraz jakość badania audytowego,
 - c) podstawowe informacje i dokumenty, które mają być wykorzystane w badaniu audytowym,
 - d) opis badanych obiektów audytowych, w tym informacje znajdujące się w matrycy funkcji kontroli,
 - e) wstępną analizę ryzyka zaistnienia nieprawidłowości w danym obiekcie audytowym,
 - f) syntetyczny opis systemów informatycznych wykorzystywanych w ramach procesów realizowanych w obiekcie audytowym,
 - g) harmonogram badania audytowego określający sekwencję i ramy czasowe zadań realizowanych w toku badania audytowego,
 - h) wskazanie szczegółowych procedur i metodyk badania audytowego, w tym zwłaszcza metod i techniki badania audytowego, planowanych do zastosowania w ramach badania audytowego.
- 26.2. Audytorzy wewnętrzeni powinni mieć zapewniony odpowiedni czas na przygotowanie się do badania audytowego, w tym na analizę informacji odnośnie jednostek audytowanych.

Rekomendacja 27

W ramach procesu audytowego audytorzy wewnętrzeni powinni w sposób niezależny i obiektywny przeprowadzić badanie audytowe, które powinno być zakończone raportem z badania audytowego.

- 27.1. Przed rozpoczęciem badania audytowego, kierujący komórką audytu wewnętrznego powinien odpowiednio wcześniej i zgodnie z kartą audytu, pisemnie poinformować kierującego daną jednostką audytowaną o zamiarze przeprowadzenia badania, wskazując planowany termin oraz zakres badania

audytowego. W wyjątkowych przypadkach, określonych przez bank, komórka audytu wewnętrznego może odstąpić od pisemnego informowania kierującego daną jednostką audytowaną o zamiarze przeprowadzenia badania.

- 27.2. Badanie audytowe powinno zostać przeprowadzone w jednostce audytowanej, w godzinach pracy oraz powinno być zrealizowane w terminie nie dłuższym niż 3 miesiące od momentu rozpoczęcia badania audytowego do momentu zatwierdzenia raportu z badania audytowego. W uzasadnionych przypadkach, godziny i termin badania mogą zostać wydłużone przez kierującego komórką audytu wewnętrznego.
- 27.3. Badanie audytowe powinno zostać przeprowadzone na podstawie karty audytu, strategicznego (długoterminowego) i operacyjnego (rocznego) planu badania audytowego, programu i harmonogramu badania audytowego oraz procedur i metodyk audytu wewnętrznego. Wszelkie istotne zmiany i odstępstwa od wykonania programu i harmonogramu badania audytowego powinny być zatwierdzone przez kierującego komórką audytu wewnętrznego.
- 27.4. Kierujący jednostką audytowaną powinien zapewnić audytorom wewnętrznym odpowiednie warunki do przeprowadzenia badania oraz udzielać niezbędnej pomocy technicznej i organizacyjnej.
- 27.5. Rozbieżności dotyczące faktów stwierdzonych w trakcie przeprowadzania badania, powinny być na bieżąco omawiane z pracownikami jednostki audytowanej. Audytorzy wewnętrzeni powinni na bieżąco informować kierującego komórką audytu wewnętrznego o wykrytych nieprawidłowościach, w tym w szczególności o nieprawidłowościach znaczących i krytycznych. Kierujący komórką audytu wewnętrznego powinien niezwłocznie analizować pozyskane informacje, a w przypadku nieprawidłowości krytycznych, poinformować o tym zarząd banku i radę nadzorczą lub komitet audytu, jeżeli został powołany.
- 27.6. Każde z badań audytowych powinno być dokumentowane zgodnie ze szczegółowymi zasadami dokumentacji roboczej, opracowanymi przez bank.
- 27.7. Każde z badań audytowych powinno być udokumentowane w formie raportu z badania audytowego. Bank powinien określić szczegółowy sposób opracowywania raportu (w tym jego zawartość i formę), termin przygotowania i przekazania raportu oraz jego odbiorców, jak również określić wykaz dokumentacji załączanej do raportu. Raport z badania audytowego powinien zawierać co najmniej:
 - a) opis badania audytowego, w tym jego cel, termin i zakres,
 - b) ocenę adekwatności i skuteczności systemu zarządzania ryzykiem i systemu kontroli wewnętrznej,
 - c) ustalenia badania audytowego, wraz z wykrytymi nieprawidłowościami i ich kategoryzacją,
 - d) zalecenia poaudytowe wraz ze wskazanymi adresatami oraz terminami realizacji zaleceń.
- 27.8. Treść i termin realizacji zaleceń poaudytowych powinny być dostosowane do skali i charakteru ustaleń z badania audytowego, kategoryzacji wykrytych nieprawidłowości oraz oceny adekwatności i skuteczności systemu zarządzania ryzykiem i systemu kontroli wewnętrznej. Zalecenia poaudytowe powinny wskazywać co najmniej:
 - a) szczegółowy opis planowanych środków naprawczych lub dyscyplinujących,

- b) jednostki, komórki lub stanowiska organizacyjne banku, które mają być zaangażowane w realizację zalecenia, w tym komórkę wiodącą/koordynującą, jeżeli zalecenie dotyczy jednocześnie kilku komórek lub jednostek,
- c) członek zarządu banku nadzorującego obszar działalności banku, którego dotyczy zalecenie,
- d) termin realizacji zaleceń poaudytowych.

27.9. Przygotowany przez kierującego badaniem audytowym, projekt raportu z badania audytowego, powinien zostać omówiony z kierującymi jednostkami audytowanymi, a w przypadkach zidentyfikowania nieprawidłowości znaczących i krytycznych, również z członkami zarządu banku nadzorującymi obszar działalności banku, którego dotyczy badanie audytowe, a następnie zatwierdzony przez kierującego komórką audytu wewnętrznego. Bank powinien posiadać procedury uzgadniania treści raportu z badania audytowego. Przedmiotem uzgadniania treści raportu z badania audytowego nie powinna być kategoryzacja nieprawidłowości oraz ocena adekwatności i skuteczności systemu zarządzania ryzykiem i systemu kontroli wewnętrznej w jednostce audytowanej. W przypadku rozbieżności, co do treści raportu z badania audytowego, kierujący badaniem audytowym sporządza protokół rozbieżności, i załącza go do raportu z badania audytowego (protokół rozbieżności zawiera stanowiska komórki audytu wewnętrznego i kierujących jednostkami audytowanymi). Ostateczna decyzja co do treści raportu jest podejmowana przez kierującego komórką audytu wewnętrznego, a rozbieżności co do treści raportu z badania audytowego, nie powinny wstrzymywać możliwości zatwierdzenia raportu przez kierującego komórką audytu wewnętrznego.

27.10. Zatwierdzony raport z badania audytowego powinien zostać niezwłocznie przekazany do wszystkich niezbędnych odbiorców, z uwzględnieniem co najmniej kierujących jednostkami audytowanymi, prezesa zarządu banku, członków zarządu banku nadzorujących obszar działalności banku, którego dotyczy zalecenie poaudytowe, rady nadzorczej lub komitetu audytu, jeżeli został powołany. W przypadku banku spółdzielczego lub banku zrzeszającego będącego uczestnikiem systemu ochrony, raport z badania audytowego powinien być kierowany także do banku zrzeszającego zarządzającego tym systemem ochrony albo jednostki zarządzającej tym systemem ochrony.

Rekomendacja 28

W ramach procesu audytowego komórka audytu wewnętrznego powinna monitorować efektywność realizacji zaleceń poaudytowych.

- 28.1. Komórka audytu wewnętrznego powinna regularnie monitorować efektywność realizacji zaleceń poaudytowych, które może być prowadzone w formie:
- a) weryfikacji realizacji zaleceń poaudytowych, bez przeprowadzania dedykowanego badania audytowego,
 - b) przeprowadzania dedykowanego badania audytowego mającego na celu weryfikację realizacji zaleceń poaudytowych,
 - c) weryfikacji realizacji zaleceń poaudytowych w trakcie kolejnego badania audytowego.

- 28.2. Dobór formy monitorowania efektywności realizacji zaleceń poaudytowych powinien zależeć od kategoryzacji nieprawidłowości będących podstawą wydanych zaleceń oraz zakresu i złożoności działań niezbędnych do wykonania mających za zadanie realizację tych zaleceń.
- 28.3. Informacja o realizacji zaleceń poaudytowych powinna być przekazywana do komórki audytu wewnętrznego regularnie i nie później niż w terminie realizacji zalecenia.
- 28.4. Komórka audytu wewnętrznego powinna regularnie (nie rzadziej niż raz na kwartał) przekazywać informacje o efektywności realizacji zaleceń poaudytowych do prezesa zarządu banku, członka zarządu banku nadzorującego obszar działalności banku, którego dotyczy zalecenie, rady nadzorczej lub komitetu audytu, jeżeli został powołany. W przypadku banku spółdzielczego lub banku zrzeszającego będącego uczestnikiem systemu ochrony, komórka audytu wewnętrznego powinna przekazywać informacje o efektywności realizacji zaleceń poaudytowych dodatkowo do banku zrzeszającego zarządzającego tym systemem ochrony albo jednostki zarządzającej tym systemem ochrony.
- 28.5. W przypadku przekroczenia ustalonego terminu realizacji zalecenia poaudytowego, kierujący jednostką audytowaną proponuje nowy termin realizacji zalecenia poaudytowego (wraz ze szczegółowym uzasadnieniem), który jest opiniowany przez kierującego komórką audytu wewnętrznego, a następnie akceptowany przez członka zarządu banku nadzorującego obszar działalności banku, którego dotyczy zalecenie. W przypadku gdy zalecenie dotyczy wykrytej nieprawidłowości krytycznej, nowy termin realizacji zalecenia jest akceptowany przez zarząd banku. O wyznaczeniu nowego terminu oraz o opinii kierującego komórką audytu wewnętrznego w sprawie nowego terminu zalecenia poaudytowego, kierujący komórką audytu wewnętrznego powinien poinformować prezesa zarządu banku i radę nadzorczą lub komitet audytu, jeżeli został powołany. W przypadku banku spółdzielczego lub banku zrzeszającego będącego uczestnikiem systemu ochrony, kierujący komórką audytu wewnętrznego powinien dodatkowo poinformować także bank zrzeszający zarządzający tym systemem ochrony albo jednostkę zarządzającą tym systemem ochrony.

Rekomendacja 29

Bank powinien opracować zasady współpracy komórki audytu wewnętrznego banku z analogicznymi komórkami podmiotu dominującego i podmiotów zależnych oraz z biegłym rewidentem.

- 29.1. Zasady współpracy komórki audytu wewnętrznego z biegłym rewidentem, powinny być określone w sformalizowanej polityce opracowanej przez zarząd banku i zatwierdzonej przez radę nadzorczą. Zasady współpracy powinny określać zakres i charakter współpracy w toku procesu badania sprawozdania finansowego lub badania skonsolidowanego sprawozdania finansowego, w szczególności poprzez:
- a) omówienie z biegłym rewidentem, na odpowiednio wczesnym etapie badania, systemu zarządzania ryzykiem i systemu kontroli wewnętrznej, w tym w szczególności roli funkcji kontroli na pierwszej i drugiej linii obrony, w zapewnianiu wiarygodności sprawozdawczości finansowej, w sposób umożliwiający biegłemu rewidentowi poznanie systemu kontroli wewnętrznej badanej jednostki (np. zgodnie z Międzynarodowym Standardem Rewizji Finansowej 315),

- b) omówienie z biegłym rewidentem, na odpowiednio wczesnym etapie badania, roli komórki audytu wewnętrznego jako trzeciej linii obrony, w sposób umożliwiający biegłemu rewidentowi korzystanie z wyników pracy komórki audytu wewnętrznego (np. zgodnie z Międzynarodowym Standardem Rewizji Finansowej 610),
 - c) omówienie przez biegłego rewidenta istotnych ustaleń wykrytych w trakcie badania, w tym nieprawidłowości znaczących w odniesieniu do procesu sprawozdawczości finansowej oraz wszelkich znaczących słabości systemu kontroli wewnętrznej w zakresie sprawozdawczości finansowej oraz systemu księgowości.
- 29.2. Zasady współpracy komórki audytu wewnętrznego banku będącego podmiotem zależnym, z analogiczną komórką podmiotu dominującego, powinny być określone w sformalizowanej polityce opracowanej przez zarząd banku i zatwierdzonej przez radę nadzorczą banku, będącego podmiotem zależnym. Komórka audytu wewnętrznego może współpracować z analogiczną komórką podmiotu dominującego, o ile nie narusza to obowiązujących bank przepisów prawa oraz regulacji ostrożnościowych i niezależności komórki audytu wewnętrznego banku będącego podmiotem zależnym oraz jest uzasadnione interesem tego banku.
- 29.3. Zakres współpracy komórki audytu wewnętrznego banku będącego podmiotem zależnym, z analogiczną komórką podmiotu dominującego, powinien być wyraźnie określony i może obejmować wymianę wiedzy, doświadczenia, sformalizowanych procedur i metodyk audytowych oraz ewentualny udział w procesie audytowym, o ile:
- a) zarząd banku będącego podmiotem zależnym i jego rada nadzorcza lub komitet audytu, jeżeli został powołany, wyrażają jednoznaczną zgodę na każdorazową współpracę w ramach badania audytowego,
 - b) w ramach planowania badań audytowych, analogiczna komórka podmiotu dominującego nie narzuca planów, programów, w tym harmonogramów badań audytowych,
 - c) udział audytorów wewnętrznych analogicznej komórki podmiotu dominującego w przeprowadzaniu badania audytowego jest dopuszczalny wówczas, gdy komórka audytu wewnętrznego nie posiada wystarczającej liczby ekspertów w danym obszarze gwarantujących odpowiednią jakość badania audytowego oraz gdy audytorzy wewnętrzni analogicznej komórki podmiotu dominującego spełniają rolę eksperckiego wsparcia zespołu audytowego,
- 29.4. Zasady współpracy komórki audytu wewnętrznego z analogiczną komórką podmiotu zależnego, powinny być określone w sformalizowanej polityce opracowanej przez zarząd banku i zatwierdzonej przez radę nadzorczą.

Rekomendacja 30

Bank powinien opracować program zapewniania jakości działalności doradczej i zapewniającej, wykonywanej przez komórkę audytu wewnętrznego.

- 30.1. Program zapewniania jakości powinien obejmować monitorowanie poziome jakości działalności komórki audytu wewnętrznego, w tym dokonywanie oceny wewnętrznej oraz niezależną ocenę zewnętrzną działalności tej komórki.
- 30.2. W ramach monitorowania poziomu jakości działalności komórki audytu wewnętrznego, kierujący komórką audytu wewnętrznego stosuje w szczególności weryfikację bieżącą oraz okresowe oceny wewnętrzne.
- 30.3. W ramach oceny wewnętrznej kierujący komórką audytu wewnętrznego dokonuje oceny jakości pracy komórki audytu wewnętrznego przez zastosowanie odpowiednich kryteriów obejmujących co najmniej takie mierniki działania, jak: stopień realizacji planu audytu, terminowość realizacji zadań, w tym realizacji badań audytowych, rotację pracowników w komórce audytu wewnętrznego. Wyniki oceny wewnętrznej powinny być przedstawione i omówione na posiedzeniach zarządu banku i rady nadzorczej.
- 30.4. Działalność zapewniająca i doradcza komórki audytu wewnętrznego powinna podlegać regularnej, niezależnej ocenie zewnętrznej, nie rzadziej jednak, niż co pięć lat. Oceny zewnętrznej nie powinien dokonywać podmiot dominujący ani podmiot, który w ciągu trzech ostatnich lat świadczył usługi doradcze na rzecz banku, związane z audytem wewnętrznym banku, chyba że dotyczyły one usług doradczych związanych z przeprowadzaniem konkretnego badania audytowego. Wyniki niezależnej oceny zewnętrznej powinny być przedstawione i omówione na posiedzeniach zarządu banku i rady nadzorczej.

Rekomendacja 31

Bank powinien opracować zasady raportowania przez komórkę audytu wewnętrznego do zarządu banku i rady nadzorczej lub komitetu audytu, jeżeli został powołany.

- 31.1. Kierujący komórką audytu wewnętrznego powinien opracować, a zarząd banku i rada nadzorcza powinny zatwierdzić zasady przekazywania raportów przez komórkę audytu wewnętrznego do zarządu banku i rady nadzorczej lub komitetu audytu, jeżeli został powołany, obejmujące co najmniej:
- a) sprawozdanie z realizacji celów, misji i strategii audytu wewnętrznego,
 - b) stopień realizacji planów audytu,
 - c) zestawienie wyników przeprowadzonych badań audytowych w danym okresie, wraz ze wskazaniem nieprawidłowości znaczących i krytycznych,
 - d) status realizacji zaleceń poaudytowych, ze szczególnym uwzględnieniem zmian terminu realizacji zaleceń oraz zaleceń niezrealizowanych w terminie,
 - e) ocenę skuteczności systemu kontroli wewnętrznej i systemu zarządzania ryzykiem, w ramach pierwszej i drugiej linii obrony,
 - f) sposób zapewnienia niezależności komórce audytu wewnętrznego oraz kierującemu komórką audytu wewnętrznego i audytorom wewnętrznym,

- g) informacje o zapewnieniu odpowiednich zasobów kadrowych niezbędnych do skutecznego wykonywania zadań oraz koniecznych środków finansowych do systematycznego podnoszenia kwalifikacji, zdobywania doświadczenia i umiejętności przez audytorów wewnętrznych,
- h) zakres działalności doradczej komórki audytu wewnętrznego,
- i) zakres współpracy komórki audytu wewnętrznego z analogiczną komórką podmiotu dominującego i podmiotów zależnych oraz z biegłym rewidentem,
- j) sposób zapewnienia jakości audytu wewnętrznego, w tym wyniki oceny wewnętrznej i zewnętrznej, jeżeli została przeprowadzona w danym okresie.

SPIS TREŚCI

LISTA REKOMENDACJI.....	9
REKOMENDACJE.....	13
A. ORGANIZACJA SYSTEMU KONTROLI WEWNĘTRZNEJ	13
B. FUNKCJA KONTROLI.....	18
C. ZAPEWNIANIE ZGODNOŚCI.....	25
D. AUDYT WEWNĘTRZNY.....	35

Opracowano w:

Departamencie Inspekcji Bankowych, Instytucji Płatniczych
i Spółdzielczych Kas Oszczędnościowo-Kredytowych UKNF